

Dienst

TOERUSTING VAN WERKERS IN DE KERK

THEMA:

Er voor elkaar zijn, ook bij gebroken relaties

Investeren in gezonde relaties

Een kind heeft vooral veiligheid nodig

Diaconale hulp bij echtscheiding

4|2020

Inhoud

INTRODUCTIE Gebroken relaties 3

Derk Jan Poel

HANDVATTEN Wat God heeft verbonden... 4

Henk Messelink

UIT DE PRAKTIJK Levende liefde 12

Linda Pasman

BIJBELSTUDIE Het huwelijk als evangelisatie 17

Janita Geertsema

PRAKTISCHE EN GEESTELIJKE HULP

Gemeente als veilige basis 18

Geertje Fokkema

HANDREIKING Hoopvol met elkaar onderweg 25

Gert van den Bos

GESPREKSSTARTERS

Diaconale steun bij een echtscheiding 30

Derk Jan Poel

DIACONAAL STEUNPUNT 35

PRAKTIJKVOORBEELD Een kerk opbouwen met data 36

Maaïke Harmsen

PRAKTIJKCENTRUM 42

KERKRECHT Ambtsgeheim in de kerk 43

Leendert Verheij

GEDICHT Veroverd 48

Anne Lies Mossel

Foto voorpagina: Een echtscheiding trekt diepe sporen

Dienst†

68e jaargang
nummer 4, 2020

Dienst biedt concrete toerusting en ondersteuning aan ambtsdragers en andere werkers in de kerk, gericht op de dagelijkse praktijk van pastoraat, diaconaat, gemeentelijk functioneren en gemeenteopbouw.

Dienst verschijnt vier keer per jaar.

Redactie

Gienke Boersma-Vreugdenhil
Kees van Dusseldorp,
hoofredacteur
Anko Oussoren
Derk Jan Poel
Annemarie Roth,
redactiesecretaris
Peter Sinia
Jacqueline van der Ziel-Visser,
eindredacteur

Redactiesecretariaat

Contact opnemen met de redactie kan via de website:
www.blad-dienst.nl.

Administratie

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Postbus 22708
1100 DE Amsterdam
020-5241010
abonnement@buijten.nl

Nieuwe abonnementen en adreswijzingen *schriftelijk of per e-mail* aan de administratie doorgeven.
Abonnementsgeld te voldoen na ontvangst van factuur.
Abonnementsprijs: € 12,80 per jaar.
Blokabonnement vanaf 10 ex.: € 8,00 per jaar.

IBAN NL45 INGB 0004 9210 87

© 2020 - uitgave van Buijten & Schipperheijn *Motief*

Basisontwerp: Theresia Koelewijn
Druk: Buijten & Schipperheijn

ISSN 0167-2401

Gebroken relaties

De landelijke diakenendag zou dit jaar gaan over gebroken relaties. Helaas ging deze dag niet door vanwege de coronabeperkingen. Echtscheiding is een ongemakkelijk onderwerp in de kerk, daarom gaat deze *Dienst* over gebroken relaties en hoe we als gemeente een veilige plek kunnen zijn.

Door de coronamaatregelen wordt onze bewegingsvrijheid drastisch ingeperkt en dat heeft ook invloed op relaties. Want opeens brengen we veel tijd samen door, doordat we thuiswerken en de deur bijna niet meer uitkomen. Ook geven financiële problemen vaak spanningen in relaties. Juist in deze tijd kan dat de kop opsteken, want de coronacrisis is ook een economische crisis. Vooral relaties waar al scheurtjes in zitten, kunnen dan barsten. De verwachting is dat, wanneer het coronavirus op zijn retour is, het aantal echtscheidingsaanvragen hoger zal zijn.

Praktische en geestelijke hulp

Jaarlijks vinden ruim dertigduizend echtscheidingen plaats. In 2018 werden 30.267 minderjarige kinderen geconfronteerd met de scheiding van hun ouders. Deze kinderen krijgen de rekening van hun ouders op hun bordje en moeten daarmee verder. Ook in de kerk komen we dit tegen. We hebben een grote verantwoordelijkheid om de zorg voor deze kinderen op ons te nemen. Wat hebben deze kinderen nodig aan praktische en geestelijke hulp? Hoe kunnen we aandacht hebben voor hun verdriet, eenzaamheid en boosheid? In deze *Dienst* lees je daar meer over.

Er voor elkaar zijn

Een echtscheiding trekt diepe sporen in het leven van de betrokkenen. Gevoelens van schaamte, (zelf)oordeel en schuld, verdriet en ontgoocheling. Het klinkt allemaal door in de woorden van de betrokkenen zelf. Citaten vind je verspreid door het nummer. Hoe kunnen we er voor elkaar zijn in de gemeente, ook wanneer een huwelijk stukloopt? Welke handvatten zijn er te geven voor de omgang met elkaar; voor, tijdens en na een scheiding? Hoe kom je erachter op welke terreinen hulp nodig is? Hoe kun je mogelijke financiële problemen bespreekbaar maken? Hoe ga je zo'n proces van helpen in en hoe coördineer je de zorg dan? En hoe kan de kerk investeren in gezonde relaties?

Scheiden doet lijden. Kan de gemeente een plek zijn waar de liefde van Christus ook door gescheiden mensen daadwerkelijk ervaren wordt? Wij geloven van wel. En we hopen dat de verschillende artikelen in deze *Dienst* je daarbij zullen helpen.

Derk Jan Poel

Wat God heeft verbonden...

Hoe kun je er voor elkaar zijn als huwelijken stuklopen?

“De kerk moet geen museum vol heiligen zijn, maar een veld-hospitaal voor gewonde schepselen.” Dit schrijft Alain Verheij, die zelf zes jaar geleden gescheiden is, in *De Nieuwe Koers* van september. Hij stelt dat men in de kerk dol is op gezinnen en op het huwelijk. Er zijn cursussen voor jonge stellen die willen gaan trouwen, voor getrouwde stellen, voor jonge ouders. Maar na een onverhoopt slechte afloop van een liefdesverbintenis is er beduidend minder begeleiding beschikbaar. Veel mensen in de kerk voelen zich ongemakkelijk als het gaat over de omgang met gescheiden mensen. Ze hebben nogal eens het idee dat ze moeten vermanen of partij moeten kiezen voor de man of de vrouw. Gescheiden mensen zelf voelen vaak schaamte, ze horen nu bij een bepaalde categorie: ‘de gescheidenen’. Duidelijk is dat het gezegde ‘scheiden doet lijden’ klopt.

Henk
Messelink

Vragen

De vraag van dit artikel is: hoe kun je er voor elkaar zijn in de kerk als huwelijken stuklopen? Je kunt zo'n vraag opsplitsen in drie deel-vragen: hoe werkt het in de kerk *voor*, *tijdens* en *na* een scheiding? Waarop ligt dan het accent? Ook een belangrijk punt is: hoeveel aandacht is er voor de kinderen? Ik probeer wat antwoorden te geven op deze vragen en daarin wat handvatten voor de omgang met elkaar.

De praktijk (voor een scheiding)

Eerst maar even over de praktijk. Waarbij ik er niet aan ontkom wat te generaliseren. Allereerst valt op dat echtscheidingen nogal eens ‘uit de lucht komen vallen’. “Dat was toch zo'n leuk stel, dat zij nu uit elkaar gaan!” Als ik dan naar twee kanten kijk, naar het stel zelf

en naar de gemeente, is de vraag: is hier ooit over gecommuniceerd? Wordt in een gesprek (op huisbezoek of tussen stellen) weleens gevraagd: hoe gaat het nu in jullie huwelijk, zijn er weleens spanningen en waar gaan die dan over? Je kunt, als je dit als te direct ervaart, ook beginnen met de vraag: bidden jullie samen, lees je samen uit de Bijbel? Als daar aarzelend op geantwoord wordt, kun je voorzichtig

doorvragen. Misschien is dit wat vrijmoediger dan we gewend zijn, maar er staat immers best wat op het spel. En als zulke vragen uit liefdevolle belangstelling gesteld worden, zijn ze heus niet zo vreemd.

Openheid geldt eveneens voor het echtpaar zelf: geven jullie bij anderen weleens aan, dat het in jullie huwelijk niet zo lekker loopt?

Echtscheidingen
komen nogal eens
‘uit de lucht vallen’

Groot schaamtegevoel

De gescheiden respondenten geven aan een groot schaamtegevoel te hebben en een gevoel van zonde tegenover God waarmee in het reine gekomen moet worden. De trouwbelofte is verbroken. Door dat schuldgevoel heeft men extra lang gewacht met het naar buiten brengen van de echtscheidingsproblematiek. Hun schuldgevoel is het meest gelegen in het feit dat ze hun belofte van trouw aan hun partner verbroken hebben, dat er een verbondsbreuk tegenover God is ontstaan en dat er een breuk is gekomen in hun gezin en familie en in de gemeente. Zij geven aan dat het voor hen belangrijk was dat er vanuit de kerk geen veroordeling was, maar dat er juist een luisterend oor werd geboden. (Uit *Pastorale zorg rondom echtscheiding*)

Durf je hulp te vragen? Gelukkig heb ik als dominee een aantal keren meegemaakt dat echtparen (op tijd) bij mij aanklopten met de vraag om een gesprek. Want het ging niet zo goed in de relatie. Vaak kon ik dan (naast het voeren van een pastoraal gesprek) ook professionele hulp inschakelen. Zo heb ik wonderlijk herstel in huwelijken mogen meemaken. Maar dan moeten mensen wel eerst hun schroom overwinnen en aan de bel trekken, bij hun dominee of bij wie ze in hun gemeente ook maar durven. En daarvoor is nodig dat er al iets gegroeid is van vertrouwen, van een relatie waarin je zaken aan de orde durft te stellen. Dit is zo belangrijk, het is zelfs fundamenteel. Ik kom daar bij de tips op terug. Maar als we zeggen: “Wat God heeft verbonden, mag een mens niet scheiden” (Mat. 19:6) dan gaat dat wat mij betreft niet alleen over de relatie tussen een man en een vrouw, maar ook over de relatie van broeders en zusters binnen de christelijke gemeente. De gemeente is geen hoop zandkorrels, maar een druiventros, waarin we aan elkaar verbonden zijn. We hebben verantwoordelijkheid voor elkaar en dus geven we pastorale aandacht en zorg.

.....
Er zit meestal
een ingewikkelde
geschiedenis achter
een scheiding

Oordeel? (tijdens een scheiding)

Mensen die in een scheidingsproces zitten, merken vaak dat gemeenteleden en ook kerkenraden behoefte hebben aan duidelijkheid: wie van beiden wil scheiden, wie draagt de (meeste) schuld? Mensen trekken nogal eens partij voor de een of de ander. Terwijl er (meestal) een ingewikkelde geschiedenis achter een scheiding zit, die soms al begonnen is voor de huwelijksluiting. Bijvoorbeeld doordat een van beiden ‘in het huwelijk is gevlucht’ om weg te zijn uit een nare thuissituatie. Of doordat er in het verleden sprake was van misbruik, waardoor seksuele omgang moeilijk is geworden. Dit betekent dat het heel lastig is een situatie goed te beoordelen, en al helemaal om een schuldige aan te wijzen. Kerkenraden hebben daar soms toch behoefte aan, bijvoorbeeld om te legitimeren dat iemand niet aan het avondmaal mag deelnemen (‘wij moeten de tafel van de Heer toch zuiver houden’).

© Hans Buurman

Kinderen zijn
uiterst loyaal,
ze willen niet
kiezen voor
mama of papa

Maar ook gemeenteleden willen graag duidelijkheid, hun eigen oordeel vormen. Zeker in gemeenten waar veel familiebanden zijn. En dat kan verwijdering geven, zelfs tussen mensen die eerst bevriend waren. Het wordt nog ingewikkelder als er kinderen in het spel zijn en dus opa's en oma's, van beide kanten. Je kunt namelijk wel scheiden van *elkaar* maar niet van je *kinderen*. Terwijl in de praktijk soms de ene opa en oma zomaar uit het gezichtsveld van de kleinkinderen raken, zonder dat ze iets met de zaak zelf van doen hadden.

Na een scheiding wordt het nogal eens oorverdovend stil

Risico's (na een scheiding)

Kerkenraden en gemeenteleden zijn vaak heel druk voor en tijdens een scheiding. Terwijl het daarna nogal eens oorverdovend stil wordt. Als er afhouding van het avondmaal was, moet die ook een keer opgeheven worden. Dat gaat soms even tussendoor (omdat kerkenraden niet weten hoe het verder moet). Echtparen vinden het moeilijk om bij een man alleen of een vrouw alleen op bezoek te gaan. Zo komen gescheiden mensen (met hun gezin) zomaar in een isolement

“Terugkijkend op mijn scheiding en nu... Na een eerdere moeilijke en zware periode waarin mijn vrouw vreemdging, heb ik haar kunnen vergeven en haar weer vertrouwen gegeven, ze had berouw. Jaren later strandde het huwelijk toch (ze ging opnieuw vreemd). Nog steeds vreet het aan me en vraag ik me af: heb ik haar dan toch te weinig vertrouwen gegeven?” (Erwin, 60 jaar)

terecht. Er zijn dan vooral twee risico's: het eerste is dat gescheiden mensen vervreemden van de gemeente. Ze voelen zich bekeken in een kerkdienst, ze worden door een aantal mensen (zelfs vroegere vrienden) gemeden, ze raken in een isolement. Niet zelden betekent het afscheid van het huwelijk ook het afscheid van de kerk (en in het verlengde daarvan soms van het geloof). Teleurstelling in je broeders en zusters en in kerkenraden ligt daaraan ten grondslag. Het tweede risico is dat de kinderen de dupe worden van de scheiding. In het algemeen is er pastoraal gezien te weinig aandacht voor kinderen van gescheiden ouders. Soms is dat moeilijk te realiseren omdat ouders nogal eens geneigd zijn hun kinderen 'uit de wind te houden'. Terwijl de gevolgen voor kinderen groot kunnen zijn: hoe betrouwbaar zijn volwassenen nog, als je eigen vader en moeder elkaar al de tent uitvechten? Kan ik zelf wel een levenslange relatie aangaan? Kinderen zijn uiterst loyaal, ze willen niet kiezen voor mama of papa, maar soms worden ze er door de situatie toe gedwongen. Het is van groot belang dat de kerk hiervoor aandacht heeft en kinderen van gescheiden ouders niet in de kou laat staan; ze hebben recht op persoonlijke, pastorale aandacht.

Lessen

Welke lessen kunnen we hieruit trekken? Hierbij volg ik weer de drie lijnen van: *voor*, *tijdens* en *na* een scheiding.

Werken aan relaties (voor een scheiding)

In de eerste plaats is werken aan relaties van belang. Dat geldt juist in de periode dat er nog geen vuiltje aan de lucht lijkt te zijn. En dan bedoel ik niet zozeer dat aan de relatie binnen het huwelijk gewerkt moet worden (dat ook!), maar vooral aan relaties tussen gemeenteleden en in het bijzonder pastorale relaties. Persoonlijk heb ik altijd veel bezoeken gebracht in de gemeente, ook bij gezinnen/echtparen waar niets aan de hand leek. Ik zag dat als investeren in de relatie en zo in vertrouwen. Op die manier probeerde ik de drempel te verlagen voor het moment dat er wel problemen (dreigden te) ontstaan. Ambtsdragers en pastoraal werkers hebben het voorrecht bij de mensen thuis te komen en achter de geraniums te kijken. Laten ze dat vooral doen en oprechte belangstelling tonen voor de mensen uit de gemeente.

Laten we werken aan
vertrouwelijkheid
en zelf kwetsbaar
durven zijn

Eigenlijk geldt dit in nog sterkere mate voor de gemeenteleden onderling. Laten we vooral binnen de miniwijk of kleine groep

© Hans Buurman

Gescheiden mensen komen nogal eens in een eenzame positie terecht

werken aan relaties en vertrouwelijkheid. Binnen zo'n gegroeid vertrouwen kunnen we vragen hoe het gaat in het gezin, in het huwelijk. Een echtscheiding komt bijna nooit plotseling (al kan dat voor de buitenwacht wel zo lijken). Er gaat een geschiedenis aan vooraf. En juist in die geschiedenis kunnen we veel voor elkaar betekenen en soms grotere problemen voorkomen. Alleen al door goed te luisteren en zelf kwetsbaar te durven zijn. Je kunt elkaar helpen met het zoeken van goede hulp, bij mensen die er verstand van hebben. Maar ook door een goed gesprek en door gebed en voorbede kunnen we zo veel voor elkaar betekenen. De zo gegroeide vertrouwensband zal eveneens van betekenis kunnen zijn tijdens en na een echtscheiding.

Jezus zegt: "Ik oordeel over niemand", een prachtig voorbeeld voor ons

Niet oordelen (tijdens een scheiding)

Is er sprake van ernstige huwelijksproblemen, die wellicht uitlopen op een echtscheiding, dan is het belangrijk dat gemeenteleden zich vooral terughoudend opstellen. Dat ze zich niet geroepen voelen

overal een oordeel over te hebben, laat staan partij te kiezen voor de man of voor de vrouw. Natuurlijk, een kerkenraad moet soms onderzoek doen en een uitspraak doen over schuld in verband met het heilig houden van de tafel van Christus. Soms is er een duidelijke situatie van overspel. Maar zelfs in dat geval hoeft dat niet te betekenen dat het hele plaatje duidelijk is. Wat bijvoorbeeld als de 'onschuldige' partij jarenlang seksuele gemeenschap geweigerd heeft? Er kunnen zaken spelen waar niemand zicht op heeft. Denk aan incest of aan verkrachting binnen het huwelijk, emotionele verwaarlozing. We zien vaak maar het topje van de ijsberg. En laten we ook onszelf de vraag stellen: waar komt die behoefte aan oorde-

"Het zwaarste is dat je in het reine moet komen met God. Ik heb een belofte gedaan naar God toe en die heb ik niet kunnen houden, dit voelt als zonde. Dan ga je op zoek naar genade, ik weet dat die er is maar ik vind het moeilijk om die op mezelf te betrekken. Geloofskwesties liggen heel gevoelig, ik heb een aantal mensen uitgekozen om hierover te praten." (Karin, 50 jaar)

len eigenlijk vandaan? Jezus zegt in Johannes 8:15: "Ik oordeel over niemand". Hij had daar kennelijk geen behoefte aan! Een prachtig voorbeeld voor ons.

Een warm bad (na een scheiding)

Zoals ik al schreef, valt er vaak na een scheiding een diepe stilte over de gescheidenen. Kerkenraden zijn vooral betrokken voor en tijdens de scheiding. En gemeenteleden haken zomaar af, soms teleurgesteld omdat hun inspanningen niet geholpen hebben het huwelijk te redden. Gescheiden mensen komen binnen de gemeente nogal eens in een eenzame positie terecht. Geen bezoek meer, zeker niet van stellen. Terwijl je, juist als je er alleen voor staat, behoefte kunt hebben aan een luisterend oor of praktische hulp. Of hulp bij financiële zaken, omdat een echtscheiding handenvol geld kost en met name de vrouw nogal eens in financiële problemen terechtkomt. Wat zou het mooi zijn als de gemeente juist na een echtscheiding een warm bad is, waarin de liefde van Christus werkelijk gevoeld wordt; in aandacht, zorg, bezoek, praktische hulp.

Gescheiden mensen vinden het vaak moeilijk om (weer) naar de kerk te gaan. Wat mooi als dan iemand zegt: "Ik haal je op, we gaan samen het gebouw binnen en ik ga naast je zitten". Wat fijn als gescheiden mensen gewoon deel blijven uitmaken van de miniwijk en meedoen aan de bijbelstudie; juist zij hebben dat zo hard nodig.

Dat de liefde van Christus werkelijk gevoeld wordt; in aandacht, zorg, bezoek, hulp

Veel mensen in de kerk voelen zich ongemakkelijk als het gaat over relatie-problemen

Wat goed als er gerichte aandacht is voor de kinderen (misschien wel een gespreksgroep voor kinderen van gescheiden ouders).

Veldhospitaal

Eigenlijk hangen de drie genoemde stadia met elkaar samen. Hoe meer er in gemeenteleden geïnvesteerd is voor en tijdens een scheiding, hoe sterker het contact zal blijven na de scheiding. En des te minder zullen gescheiden mensen de neiging hebben uit de gemeente te vertrekken. En zo hoort het ook. Tenslotte is de gemeente geen museum vol heiligen, maar een veldhospitaal voor gewonde mensen. Trouwens, wie van ons is geen gewond schepsel?

Henk Messelink, emeritus predikant wonend te Wezep, heeft in het pastoraat veel met echtscheiding te maken gehad. Hij heeft ook deel uitgemaakt van het toenmalige Deputaatschap Huwelijk en Echtscheiding. Daarnaast heeft hij met anderen avonden in het land belegd met als onderwerp Als christenen uit elkaar gaan. Voor reacties: hjmesselink@kpnmail.nl.

Vrouwen ontmoeten en delen

Geriëtte Bredewold (47 jaar) uit Wezep startte een gespreksgroep voor vrouwen. “Met mijn ex-man zat ik in een groep voor huwelijkstherapie. Daar was een vrouw die hetzelfde had meegemaakt en ik hoefde haar niet uit te leggen wat ik voelde, ook al waren onze situaties niet helemaal dezelfde. Na mijn scheiding merkte ik dat er vrouwen naar mij toe kwamen om te praten en zo is het idee van een ontmoetingsgroep ontstaan.”

“Bij mensen die niet met een scheiding te maken hebben gehad, heerst toch nog wel onbegrip. Als je gescheiden bent, heb je veel te verwerken en je leven en je gezin blijven gebroken. Dit verandert niet door een nieuw huwelijk of door de tijd. Door elkaar te ontmoeten heb je de mogelijkheid om te delen wat je bezighoudt, maar ook om een ander te helpen met bijvoorbeeld praktische vragen. Je bent niet alleen met deze problemen. Uit ervaring weet ik hoe helpend het kan zijn om je moeiten te delen met mensen die je echt begrijpen, lotgenoten.”

“Wat ook belangrijk is om te beseffen, is dat er ook vrouwen zijn die er niet met anderen over praten, omdat ze ervoor kiezen bij hun man te blijven. Dit kan heel eenzaam zijn. Vooral als het om overspel gaat, is er veel te verwerken en als het niet openligt, is het voor veel vrouwen (en ook mannen) moeilijk om te delen. Het is belangrijk dat ze wel hun verhaal kwijt kunnen en dat er zorg en troost is voor hen. Ik gun iedereen de ruimte om erover te kunnen praten en ermee te leren omgaan. Ik gun iedereen de juiste hulp/therapie. Soms heb je iemand nodig die je hoort en begrijpt, maar ook advies kan geven over waar je terechtkunt. Er is zo veel leed dat niet bekend is. Meer openheid en bekendheid zouden echt goed zijn.”

Er bestaan ook andere ervaringsgroepen, al dan niet op initiatief van een kerk. Voorbeelden hiervan kun je vinden in de agenda van www.zorgnaechscheiding.nl.

De kerk moet veel hulp aanbieden

Pastorale zorg rondom echtscheiding is de eindscriptie van Marieke Alta en Gerliene Ruitenbeek voor hun opleiding Godsdienst Pastoraal Werk aan de Christelijke Hogeschool Ede. Hieronder hun aanbevelingen.

- **Preventieve pastorale zorg** zoals huwelijkscatechese en *Marriage Course*.
- Een **toerustingscursus** voor ouderlingen en pastoraal bezoekers over omgaan met rouwverwerking en scheiding (dus niet alleen een basiscursus over gesprekstechnieken). Er is voor pastoraal begeleiders een hoge drempel om op kerkleden (in scheiding) af te stappen en te vragen of er huwelijksmoeilijkheden zijn.
- Het is belangrijk om de pastoraal begeleiders op één lijn te krijgen in hun visie op pastorale zorg bij echtscheiding. Er is uniformiteit nodig in de benadering van scheidende en gescheiden gemeenteleden. Veroordeling en partij trekken horen niet thuis in dit soort pastoraat, alleen een luisterend oor naar beide partijen toe en bijstand. Bij echtscheidingspastoraat is het verstandig om de schuldvraag te laten liggen en de scherven de scherven te laten. Belangrijker is zich te richten op God en op de toekomst.
- Het kan goed zijn om elke partij een eigen pastoraal begeleider toe te wijzen. Een luisterend oor voor **beide partijen** helpt om de ex-partners niet uit het oog te verliezen.
- Het is heel belangrijk om de **kinderen** van scheidende ouders veel aandacht te geven. Er is meer nodig dan alleen een enkel bezoek van een jeugdouderling.
- De kerk moet veel hulp aanbieden, **initiatief tonen** en vooral vragen waar behoefte aan is. Ook moet de kerk de vraag stellen aan gescheiden gemeenteleden of deze voldoende ondersteuning krijgen van hun directe omgeving (familie/vrienden).
- In het belang van de eventuele kinderen en van de partners zelf is het goed als de echtscheiding **geen vechtscheiding** wordt. De pastoraal begeleider moet hieraan helpen herinneren en ook erop wijzen dat een ex-partner met respect en als een naaste behandeld moet blijven worden.
- Het is belangrijk dat de kerkelijke gemeente via de officiële kanalen **zorgvuldig en helder informeert** over echtscheiding, net zoals dat gedaan wordt bij ziekte, rouw of andere levensgebeurtenissen. Echtscheiding is in die zin een levensfeit, net als geboorte, overlijden of een huwelijk.
- Het echtscheidingspastoraat moet tijdens en vooral ook lange tijd na echtscheiding **intensief** gebeuren in een sfeer van vertrouwelijkheid. Er moet van de kerk veel initiatief uitgaan.

Levende liefde

Investeren in gezonde relaties

Wat een mooi statement in 1 Korintiërs 13! Na alle verzen over wat liefde is, eindigt dit hoofdstuk met de prachtige woorden: “Ons resten geloof, hoop en liefde, deze drie, *maar de grootste daarvan is de liefde*”. Liefde, wat is dat precies tussen geliefden? Liefde is emotionele verbondenheid. Natuurlijk hoort daar vriendschap bij, seksualiteit, partnerschap en nog veel meer. Maar wat wij mensen daarin vooral nodig hebben, is emotioneel verbonden zijn. Bij elkaar een veilige haven vinden om de stress en omstandigheden van dit leven aan te kunnen. Iemand bij wie je veilig en geliefd voelt. Bij wie je ontvangt wat we allemaal zo nodig hebben: liefde, geborgenheid, aandacht, gehoord en gezien worden, goedkeuring, bevestiging en het ‘samen-gevoel’.

Linda
Pasan

Een op de drie huwelijken loopt uit op een scheiding. Ook onder christenen. Van tweede huwelijken en samengestelde gezinnen lukt het zestig procent niet om samen te blijven. Als er sprake is van een slechte verbinding of als er andere moeilijkheden spelen, dan kan een relatiecoach helpen om negatieve patronen te doorbreken, moeilijkheden te bespreken, de ander te vergeven, positieve liefde en verbondenheid te vergroten en relaties weer levendig te maken.

Houd me vast

Dr. Sue Johnson schreef *Houd me vast*, een bestseller voor relatie-therapeuten en stellen die aan hun relatie willen werken. Zij staat aan de basis van Emotionally Focused Couple Therapy (EFT), een programma voor het creëren van hechte en veilige relaties. EFT richt zich op het versterken van de band tussen partners, door beiden te helpen diepere, vaak verborgen en verkeerd begrepen emoties uit te drukken. Als mensen zich vanuit kwetsbaarheid naar elkaar kunnen keren en op elkaars toenadering kunnen reageren, wordt de band sterker.

Met jou en God verbonden is een speciale editie van *Houd me vast*, met bijbelverwijzingen, op de Bijbel geïnspireerde voorbeelden en specifiek christelijke adviezen.

Als je verliefd bent, lijkt alles aan de ander leuk en geweldig, maar liefde is een werkwoord

Maar belangrijker is om te voorkomen dat het zo ver komt. Door preventief te investeren in relaties. Er zijn goede preventieve cursussen en workshops die stellen helpen weer tijd en nieuwe energie en liefde in elkaar te steken. De bekendste zijn de *Marriage Course* van Alpha Nederland en *Houd me vast* van Sue Johnson.

Hoe kan een kerk investeren in gezonde relaties?

Allereerst is het in de gemeente nodig om moeite en nood binnen relaties en gezinnen bespreekbaar te maken. Elke relatie en elk gezin gaat door moeilijke en negatieve fases. Erkennen dat iedereen hiermee kampt in deze chaotische 24/7-maatschappij is belangrijk.

.....
**Maak moeite
en nood binnen
relaties en gezinnen
bespreekbaar**

Een paar tips:

- Bid voor en met elkaar. Luister naar God, de Heilige Geest is de beste raadgever;
- Durf elkaar te bevragen over de thuissituatie en bied een luisterend oor of hulp aan;
- Organiseer themazondagen over relaties en verwerk dit onderwerp in de kringen;
- Introduceer een vertrouwenspersoon/koppel binnen het pastoraat, speciaal voor relaties en gezinnen;
- Houd een thema-avond of cursus over onderwerpen als: goede relaties, hoe doe je dat?; emotionele opvoeding bij kinderen; samengestelde gezinnen; emotioneel verbinden en intimiteit. Juist in deze tijd is het online aanbieden van een cursus of workshop heel helpend;
- Maak een oppas-/wisselrooster voor ouders met jonge kinderen, zodat ze een dag of weekend samen kunnen investeren in hun relatie.

Een realistisch beeld

Als je verliefd bent, lijkt alles aan de ander leuk en geweldig. De gelukshormonen in je lijf helpen je om vooral de positieve dingen in de ander te zien. Vooral de eigenschappen die jij misschien wel mist, vind je geweldig bij de ander. En dit zijn vaak dezelfde eigenschappen waar je later, als je al een aantal jaren samen bent, tegenaan loopt. Die gezellige praat van je vrouw verandert in oneindig zeuren en klagen. Zijn stoere rustige houding wordt stil en teruggetrokken. Haar organisatietalent irriteert jou als overdreven opruimmanie en

Samen de liefde en verbinding vieren en ontwikkelen

zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid maakt hem te weinig thuis betrokken. Herken je dat? En dan lijkt de relatie te stagneren, jullie komen in een negatieve spiraal van je terugtrekken in jezelf. Het leven, het werk, de kinderen, de verplichtingen nemen de plek in van het samen emotioneel verbonden zijn.

Emotionele verbondenheid

Hoe werk je aan emotionele verbondenheid in je relatie? Hoe houd je jullie relatie levendig en leuk? Tien tips om te delen met gemeenteleden.

1. **Zet God op de eerste plaats** van jouw leven en jouw relatie, dat is het eerste en grote gebod. Geef elke dag je beste tijd aan God. Bid, lees de Bijbel, wees stil en luister naar God. Laat je vullen met zijn liefde en kracht. Zonder die liefde en kracht kun je niet geven aan de ander.
2. **Je partner heeft altijd prioriteit.** Geef liefde en respecteer elkaar. Bespreek dagelijks jullie dag, steun en bemoedig elkaar. Geef je gezin voorrang op je werk en andere verplichtingen, dat geldt ook voor kerkelijk werk. Wees je ervan bewust wat een taak binnen de gemeente met een relatie en/of gezin doet. Een bijbels principe is: het eerste jaar na een huwelijk geen functie (Deut. 24:5). Maar ook bij een jong en opgroeiend gezin moet goed bedacht worden wat de consequenties zijn voor het gezin. Kan de prioriteit van God en relatie/gezin gewaarborgd blijven? Durf elkaar te bevragen op dit punt, ook als iemand al langer in functie is.
3. **Geef liefde op een manier die de ander kan ontvangen.** Gary Chapman heeft vijf talen van de liefde ontdekt. Iedereen heeft een eigen manier van liefde ontvangen en ervaren. Positieve woorden, tijd en aandacht, cadeaus, dienstbaarheid en lichamelijke aanraking zijn de vijf hoofdtalen, en iedereen spreekt daarin ook nog zijn of haar eigen dialect. Verdiep je in de liefdestalen, doe een onlinetest en bespreek samen hoe je elkaars liefdestaal het beste kunt 'spreken'.
4. **Ontdek hoe jullie negatief op elkaar reageren** als je ruzie hebt of je niet veilig verbonden voelt. De een komt dichterbij door te zeuren, klagen, mopperen, eisen of bijvoorbeeld te bekritisseren. De ander probeert juist afstand te bewaren om zichzelf of de relatie te beschermen door zich terug te trekken in mobiel, computer, sport, vergadering, commissies of werk. Ontdek jullie negatieve patroon en vertel elkaar wat het gedrag van de

"Na de scheiding voelde ik me depressief. De ouderling en predikant zijn geweest, zo af en toe. Maar in mijn miniwijk vond ik iemand met wie ik kon praten. Ik ben in therapie geweest, dat was heftig, maar wel goed. Ik verlangde vaak naar meer begrip: bij een scheiding moet je eroverheen stappen, bij overlijden mag je rouwen. Dat gevoel heb ik vaak gehad." (Eefje, 55 jaar)

ander met jou doet. Kom je daar samen niet uit, vraag dan of een hulpverlener of coach met je meekijkt.

5. **Als je gewoontes herkent, kun je die ook stoppen.** Verwoord wat je wél wilt of nodig hebt, of wat jouw bedoeling is. Dat geeft de ander de mogelijkheid om jou te geven wat jij nodig hebt of verlangt, of jouw bedoeling te begrijpen. Als je dit op een positieve en opbouwende manier kunt bespreken, is er emotionele verbinding. Als je uitspreekt wat een situatie, uitspraak of houding met jou doet, kun je ook samen bespreken hoe het mis gaat, en elkaar vergeven. Bespreek daarna hoe je het de volgende keer anders kunt doen.
6. **Mannen en vrouwen ervaren seksualiteit heel verschillend.** Veel mannen zijn snel opgewonden door wat ze zien of denken. Pas na een orgasme krijgen ze een stoot oxytocine, het knuffelhormoon dat de emotionele verbinding vergroot. Veel vrouwen willen eerst emotionele verbinding ervaren, voor ze zich kunnen overgeven aan lichamelijke intimiteit. Praat samen over hoe dat bij jou werkt en wat je nodig hebt om intiem te zijn.
7. **Maak rituelen om elkaar de liefde te geven** die de ander nodig heeft. Geef elke dag een compliment en zoen voor je weggaat en als je thuiskomt. Wandel na het eten, laat samen de hond uit of bespreek de dag tien minuten bij de koffie zonder mobiel of andere afleiding. Leer samen een nieuwe hobby of bel elkaar aan het einde van de dag als je niet samen kunt zijn door werk of andere verplichtingen.

1 Korintiërs
13 bevat
prachtige
woorden over
de liefde

De missie van Linda en Gerjo Pasman is relaties herstellen en versterken

© Gert Jan Kole

8. **Maak een dagdeel per week speciaal tijd voor elkaar** (geen afleiding van mobiel of kinderen!). Dan kun je samen bovenstaande punten bespreken en uitvoeren. Verschuiven mag, afzeggen niet. Investeer in elkaar, want jullie relatie is heel belangrijk. Ga ook samen een dag of weekend weg, zodat jullie samen de liefde en verbinding kunnen vieren en ontwikkelen.

Apk voor relaties

Liefde is een werkwoord; liefde heeft tijd, zorg en aandacht nodig. Lukt het een stel niet om samen de verbinding te versterken of loopt het steeds tegen dezelfde dingen aan, adviseer hun dan om hulp in te schakelen. Net zoals je elk jaar de auto een apk geeft of regelmatig je computer updatet, zo heeft een romantische relatie ook onderhoud nodig. Je relatie verzandt vanzelf in een gewoontepatroon waar je niet altijd blij mee bent. Je kunt weer leren om van elkaar te houden, samen te groeien en bloeien. Dat is waarvoor we op aarde zijn. God liefhebben boven alles en je naaste als jezelf. Bij God is alles mogelijk, er is altijd een oplossing. En zijn gebod voor ons is duidelijk: heb lief! Love no matter what.

*Linda en Gerjo Pasman weten uit ervaring hoe snel een relatie moeilijk wordt en stukgaat. Beiden hebben een eerder huwelijk achter de rug dat niet gelukt is. Hun missie is relaties te herstellen en versterken, (samengestelde) gezinnen te laten opbloeien door Gods liefde en kracht. Daarvoor maken ze gebruik van de Houd Me Vast-cursus en geven ze workshops. Linda Pasman is EFT relatie- en (samengesteld) gezinscoach. Ze schreef ook *In 10 stappen naar een slim samengesteld gezin* (www.lynncoaching.nl).*

Een romantische relatie heeft ook onderhoud nodig

Het huwelijk als evangelisatie

“Leid te midden van de ongelovigen een goed leven” (1 Petr. 2:12)

De christenen aan wie Petrus schreef, hadden te maken met onbegrip, laster en andere moeilijkheden omdat ze christen waren geworden. Na een prachtig gedeelte over hun identiteit in Christus gaat hij vanaf hoofdstuk 2:11 in op de levensstijl van de gelovigen.

Eerst noemt Petrus hen vreemdelingen die ver van huis zijn en benadrukt hij het contrast tussen hun huidige situatie en hun status in Gods koninkrijk. Daarna maant hij hen dringend om niet aan zelfzuchtige verlangens toe te geven (2:11). Hij wil dat de levensstijl van de christenen een getuigenis is, zodat ongelovigen door de christelijke manier van leven tot inkeer komen (2:12). Dat is het doel van deze hele passage: dat gelovigen door hun levensstijl getuigen van Gods grote daden (2:9).

Voorbeeldig leven

Na deze twee inleidende verzen gaat Petrus in op specifieke situaties van de gelovigen in Klein-Azië. Ze moeten voor iedereen respect hebben, ook voor de overheid. De slaven hebben weinig vrijheden om hun geloof te uiten of om een “koninkrijk van priesters” te zijn, maar door hun houding en in hun lijden mogen ze het voorbeeld van Christus volgen. Hierna gaat Petrus in op de situatie van de vrouwen met een ongelovige echtgenoot. Ook zij hadden weinig vrijheden en het feit dat zij van godsdienst waren veranderd, was al een rebelse daad. Maar door hun gedrag en manier van leven konden ze hun man voor God winnen. Niet door uiterlijkheden, maar door een goed karakter. Ook voor de echtgenoten heeft Petrus een woord: behandel je vrouw met respect.

Getuigenis of afknapper

Als laatste richt Petrus zich weer tot iedereen: leef in harmonie met elkaar, wees bereid de minste te zijn, wees een zegen en spreek geen kwaad van elkaar (3:8-12). Deze leefregels gelden ook binnen het huwelijk. Gedraag je als een volwassen christen; ook als het moeilijk wordt, ook tijdens een scheiding. Het doel van deze hele passage is om de christenen aan te moedigen door hun levensstijl te getuigen van Gods grote daden. Is jouw huwelijk een getuigenis of een afknapper? Voor de duidelijkheid, dit heeft volstrekt niets te maken met de schone schijn ophouden. Dit heeft alles te maken met Christus navolgen in het huwelijk. Liefde, vergeving, respect, bereidheid tot lijden, de minste willen zijn, vrede en zegen zijn hierin belangrijke principes. Want bij een christen gaat het in het huwelijk niet om hemzelf, het gaat om God en de weerspiegeling van zijn liefde voor de wereld.

Janita Geertsema

Janita Geertsema werkt sinds 2009 als zendeling in Bolivia en geeft les **Graag inkorten** aan het Theologisch Seminar in Sucre.

Gemeente als veilige basis

Rondom echtscheiding heeft een kind vooral veiligheid nodig

“Toen mijn zusje overleed, moest de postbode aanbellen om de kaarten en brieven af te geven. Na de echtscheiding van mijn ouders is er niet één kaart gekomen. De mensen in de gemeente kunnen het geen plaats geven, zeker niet in de kerk waar de normen en waarden zo zijn dat scheiden niet mag. Ik had het leuk gevonden als mensen na de kerkdienst zomaar eens een gesprekje begonnen waren.”

Geertje
Fokkema

In 2019 vonden in Nederland ruim dertigduizend echtscheidingen plaats. Bij meer dan de helft van deze scheidingen waren minderjarige kinderen betrokken. Ook binnen de christelijke gemeente neemt het aantal scheidingskinderen alleen maar toe. Deze kinderen vormen een risicogroep. Een scheidingskind krijgt de rekening van zijn ouders op zijn bordje en moet daarmee verder.

De christelijke gemeente heeft een grote verantwoordelijkheid om de zorg voor scheidingskinderen op zich te nemen. De jongere die hierboven aan het woord is, geeft treffend de verlegenheid van gemeenteleden weer. Wat moet je zeggen tegen een jongere van wie de ouders in scheiding liggen? Maar het citaat laat eveneens zien dat deze jongere wel hunkert naar de aandacht en zorg vanuit de gemeente!

Met een echtscheiding valt er veel veiligheid voor kinderen weg. Je thuis, je veilige basis blijkt ineens niet zo stevig meer te zijn. De gevolgen hiervan zijn groot, hoe verschillend kinderen en jongeren dit ook kunnen beleven. De scheiding van zijn ouders draagt een kind zijn hele verdere leven met zich mee. Ze heeft hoe dan ook gevolgen voor zijn ontwikkeling en ook op het gebied van het geloof kan ze vragen met zich meebrengen.

Uit het leven van Lieke, Job, Noa en Aron

Aan de hand van de verhalen van vier kinderen kijken we verder naar enkele gevolgen van de scheiding van hun ouders, maar zien we ook wat zij nodig hebben aan praktische en geestelijke hulp.

Lieke en haar woensdagmiddag

Lieke woont sinds kort alleen met haar moeder en broers. Papa is weggegaan, verdwenen met een andere vrouw. Haar moeder moet nu elke dag werken, om zo voor inkomen te zorgen. Haar broers zit-

.....
Wat moet je zeggen tegen een jongere van wie de ouders in scheiding liggen?

Een scheidingskind krijgt de rekening van zijn ouders op zijn bordje en moet daarmee verder

ten op de middelbare school, ze zijn vaak lange dagen weg en gaan ook nog weleens op bezoek bij papa en zijn nieuwe vriendin. Lieke wil niet naar haar vader toe. Ze is boos en opstandig. Waarom ging hij weg? Verdrietig is ze ook, nu is mama elke middag weg als zij uit school komt. En dan die woensdagmiddag... urenlang alleen.

Lieke moet de nieuwe situatie een plaats leren geven in haar leven. Er verandert veel voor haar. Met een scheiding verliest een kind niet alleen de aanwezigheid van een ouder, het kan ook broers en zussen verliezen doordat ze niet meer bij elkaar wonen. Op financieel gebied is er vaak achteruitgang en ook de band met (een deel van) de familie kan verbroken worden. Verlies op allerlei fronten. Hoe belangrijk is het om vanuit de gemeente iets tegenover dit verlies te zetten. Lieke zou heel blij zijn als ze op woensdagmiddag in een gezin opgevangen zou worden. Dat biedt een stukje afleiding, maar ze ziet ook hoe een gezin functioneert. Voorbeeldouders, en dan vaak voorbeeldvaders, zijn heel belangrijk. Bied vanuit de gemeente dus praktische hulp.

.....
Hoe belangrijk is het om vanuit de gemeente iets tegenover dit verlies te zetten

Job en zijn beer

“Papa en mama houden niet meer van elkaar, en daarom gaat papa ergens anders wonen. We houden allebei nog wel veel van jou, Job. En weet je, nu mag jij kiezen. Wil je bij mama blijven wonen, of wil je met papa mee naar het nieuwe huis?” Job moet hier even over nadenken. Dan loopt hij naar zijn slaapkamer en pakt zijn knuffelbeer. Vervolgens pakt hij een schaar en knipt de beer doormidden. Duidelijker kan het niet gezegd worden. Job kán niet kiezen tussen zijn ouders, dat verscheurt!

*Als het kind
gedwongen
wordt te
kiezen, scheurt
er wat in het
kind zelf*

Wat we hier zien bij Job is een loyaliteitsconflict. Elk kind is van nature loyaal, positief gebonden, aan zijn ouders. We kunnen ons voorstellen dat een kind loyaal is aan een ouder die hem liefheeft. Maar het bijzondere is dat een kind eigenlijk altijd loyaal blijft aan zijn ouders. Wat er ook gebeurt, wat een ouder hem ook aandoet. Deze loyaliteit heeft het kind voor beide ouders. Bij een scheiding

wordt het kind als het ware heen en weer gerukt tussen beide ouders. Als het kind gedwongen wordt te kiezen, scheurt er wat in het kind zelf. Net als die beer die doormidden geknipt wordt.

In het contact met scheidingskinderen is het van het allergrootste belang neutraal te zijn. Wanneer jij tegenover het kind partij kiest voor vader of moeder, hoe terecht dat in jouw ogen ook kan zijn, breng je het kind in een loyaliteitsconflict. Een vader blijft een vader, ook al heeft hij vrouw en kind mishandeld. Een moeder blijft moeder, ook al is ze weggelopen. Wees dus onpartijdig en luister naar alles wat het kind jou vertelt, zonder te veroordelen. Geef in het pastoraal contact ook beide ouders een plaats. Dan laat je merken dat je begrijpt dat beide ouders voor het kind belangrijk zijn.

Noa en haar godsbeeld

Haar ouders zijn heel plotseling gescheiden. Toen ze Noa vertelden dat ze uit elkaar gingen, sloeg dat bij haar in als een bom. Ze kon het niet geloven, en kan er eigenlijk nog steeds niet mee uit de voeten. Het voelt alsof ze haar eigen ouders niet meer kan vertrouwen. Als dit nu zomaar kan gebeuren, wat is er dan waar van al het andere dat ze haar verteld hebben? Het moeilijkst vindt Noa het om nu ook nog te blijven geloven in God. Is wat haar ouders over de Heere vertelden wel waar? En is God wel te vertrouwen?

**Is wat haar ouders
over de Heere
vertelden wel waar
en is God wel te
vertrouwen?**

*“Als ik aan mijn kinderen denk en hoe ze reageerden op het vertrek van hun vader, dan herinner ik me twee zinnestukjes. Ze geven zo goed weer wat er in hun jonge hart plaatsgreep. Mijn dochter van vijf: ‘Ik wil een vader hebben!’ en mijn zoon van zes die keer op keer vroeg: ‘Mam, vind je mij lief?’”
(Sanne, 38 jaar)*

Bij een echtscheiding wordt de wereld van een kind door elkaar geschud. Een kind of jongere komt in een crisis. En als je christelijk bent opgevoed, kan dat heel makkelijk een geloofscrisis worden. Wie is betrouwbaar, wat is waarheid? Als jij als werker in de kerk bij Noa op bezoek komt, is het belangrijk om eerst vooral te luisteren. Laat merken dat je begrijpt dat een scheiding veel vragen, ook richting de Heere, met zich mee kan brengen. Probeer dit ter sprake te brengen. Wijs jongeren op de psalmen waarin de waarom-vragen zo nadrukkelijk aan de orde komen. Benoem heel concreet dat de Heere zo heel anders is dan wij mensen. Dit geldt ook voor het beeld dat wij van God kunnen hebben. Als je vader niet te vertrouwen is, wat betekent het dan dat God een Vader voor je wil zijn? Realiseer je dat dergelijke beelden en begrippen anders overkomen; wees concreet en leg aan de hand van bijbelgedeelten uit wie de Heere is en juist nu wil zijn.

Aron en zijn vriendin

Aron heeft sinds kort verkering. Hij houdt ontzettend veel van zijn vriendin Mirthe. Toch vindt hij het moeilijk om over de toekomst na te denken. Dat zijn eigen ouders gescheiden zijn, heeft daar alles mee te maken. Wie geeft hem de garantie dat het tussen hem en Mirthe wel goed gaat? Wat betekent liefde nu eigenlijk? Is het wel nodig om te trouwen, kun je je zo aan elkaar binden?

De zorgen van Aron zijn te begrijpen. Hij heeft het goede voorbeeld gemist. Cijfers tonen aan dat scheidingskinderen zelf ook een groter risico lopen om te scheiden. Het is goed om als werker in de kerk hierover met Aron en Mirthe het gesprek aan te gaan. Hoe zien zij liefde en hoe kijken ze tegen het huwelijk aan? Wat verwachten ze van elkaar en hoe willen ze er, met de hulp van de Heere, samen aan werken om hun relatie goed te houden? Duidelijke bijbelse richtlijnen zijn nodig. Misschien kan een jong echtpaar uit de gemeente dit jonge stelletje wel opvangen. Om met elkaar te spreken over echte liefde. Om samen te ervaren wat een goed huwelijk betekent. Om zo te zoeken naar de wil van God zoals Hij die openbaart in zijn Woord.

**Cijfers tonen aan dat
scheidingskinderen
een groter risico lopen
om te scheiden**

Wat de gemeente kan betekenen

Lieke, Job, Noa en Aron kunnen zomaar kinderen uit jouw gemeente zijn. Ze hebben iets laten zien van wat de gemeente voor hen kan

“Wat ik het moeilijkste in de loyaliteit vind, is de geloofsopvoeding. Als de jongens meedoen aan kerkelijke activiteiten dan kiezen ze letterlijk tegen hun moeder, omdat die fel tegen geloof en kerk is. De gangbare structuren kunnen we niet volhouden. We moeten maatwerk leveren. Dat betekent vooral persoonlijke geloofsgesprekjes tussen de bedrijven door.” (Sylvia, 47 jaar, (stief)moeder van een samengesteld gezin)

betekenen. Laat de gemeente een veilige plaats voor hen zijn, waar ze terecht kunnen met hun verhaal en hun vragen. De gemeente kan helpen voorkomen dat kinderen van gescheiden ouders in een isolement raken. Positieve omgang met anderen stimuleert het gevoel van eigenwaarde. Dit is belangrijk nu een aantal zekerheden verdwenen is. Gemeenteleden helpen scheidingskinderen alleen al door hun wat extra aandacht te geven. Ze hebben net iets meer zorg en liefde nodig. Het is goed om nieuwe doelen in het leven te krijgen. Te denken valt aan een speciale hobby, een leuke activiteit op zaterdagmiddag of gewoon iemand die naar hen luistert, onbevooroordeeld!

Vertrouwenspersonen en voorbeeldfiguren zijn voor deze kinderen belangrijk. Laat kinderen zien dat er nog wel goede huwelijken zijn, dat God wel degelijk het huwelijk als iets moois gemaakt heeft. Het kan enorm helpen als kinderen van gescheiden ouders in gezinnen opgevangen worden. Ook praktische hulp is een (onmisbare) vorm van pastoraat die door gemeenteleden geboden kan worden. Hulp van buitenaf is nodig vanaf het moment dat de kinderen weten dat hun ouders gaan scheiden tot lang daarna.

.....
**Laat kinderen zien
dat er nog wel goede
huwelijken zijn**

Pastoraat aan scheidingskinderen

In het pastoraat is het van belang dat je de kinderen ziet, aandacht hebt voor hun verdriet, eenzaamheid, boosheid en conflicten. Rondom de echtscheiding heeft een kind vooral veiligheid nodig. Als de vertrouwde omgeving wegvalt, verlangt het naar mensen die het volledig kan vertrouwen, bij wie het veilig is. Het is belangrijk dat je de gevoelens van het kind onvoorwaardelijk accepteert, ook al komen die gevoelens vreemd en onwettelijk over. Kies geen partij voor een van de ouders of het kind, maar wees onpartijdig. Als jij een ouder afwijst, zal het kind dit ervaren als een persoonlijke afwijzing. Het is belangrijk dat kinderen zelf het beeld van hun ouders kunnen bepalen. Laat je daarom niet negatief uit over de ouder(s), ook niet als het kind zelf negatief praat over een ouder.

Op de geloofsvragen van het kind mag je antwoord geven vanuit Gods Woord. Wijs erop dat het verdriet er mag zijn, en dat ook Jezus hilde. Je mag het kind zeggen dat God zijn problemen en vragen veel beter begrijpt dan welk mens ook. Het is belangrijk dat het verdriet erkend wordt, dat er ruimte voor is. Daarnaast is het ook goed om expliciet te troosten. Wanneer dit niet gebeurt, zal het kind andere wegen zoeken om zijn verdriet te uiten.

*Verdriet mag
er zijn en het
is goed om
expliciet te
troosten*

Kinderen kunnen worstelen met vragen rondom schuld en zonde. Het is belangrijk om duidelijk te maken dat zij geen schuld hebben aan de scheiding van hun ouders. Wanneer het kind daarnaar vraagt, moet je – zonder te (ver)oordeelen – eerlijk benoemen of er sprake is van zonde(n). Tegelijk dien je ervoor te waken (een) ouder(s) onnodig zwart te maken, of je te veel te bemoeien met de precieze schuldvraag. Er mag ook op gewezen worden dat er bij God altijd vergeving te ontvangen is.

.....
**Het is belangrijk dat
het verdriet erkend
wordt, dat er ruimte
voor is**

God is nooit veranderd

Een echtscheiding kan diepe sporen trekken in het geloofsleven. Dat benadrukt de taak en verantwoordelijkheid van de gemeente. Tegelijk werkt God dwars door dergelijke crisissituaties heen. Van Hem mogen we dan ook alle hulp verwachten!

“God is nooit veranderd. Dat wil ik overeind houden. Hij wil een Vader zijn. Ik ben na die scheiding het vertrouwen in mijn vader heel erg

kwijtgeraakt, maar ben wel dicht bij God gekomen. Het is voor mijn gevoel intenser geworden, toen mijn vader als schakel uitviel. Ik ben in mensen beschaamd, ook in veel zogenaamde arbeiders in de wijngaard, maar God is daardoor eerder meer dan minder waard."

Geertje Fokkema is jeugdwerkadviseur bij Landelijk Contact Jeugdwerk (LCJ). Ze is afgestudeerd aan de Theologische Universiteit Apeldoorn op Poimeniek (de wetenschappelijke doordenking van pastoraat) met een onderzoek naar Pastoraat aan kinderen en jongeren rondom echtscheiding. De citaten aan het begin en eind van het artikel komen uit Trouw en liefde – Over pastoraat in het huwelijk van P.J. Vergunst.

Doe&Praatgroep Niet te scheiden

De CGK in Zwolle heeft enkele jaren een Doe&Praatgroep *Niet te scheiden* gehad. *Niet te scheiden* is opgezet voor kinderen en ouders die in scheiding liggen of gescheiden zijn. Door middel van creatieve werkvormen wordt gesproken over wat de scheiding met de kinderen doet. Ze leren praten over hun emoties en ontdekken dat ze niet de enige zijn die in zo'n situatie zitten. Deze lotgenotengroep is geen therapie, maar een ontspannende vorm van pastoraat. Vanuit de liefde van Christus worden kinderen geholpen om de gevolgen van de scheiding van hun ouders te verwerken. Hun verdriet wordt erkend en ze vinden herkenning bij elkaar.

Nieuwe website Zorg bij echtscheiding

Half december gaat een nieuwe website live. *Zorg bij echtscheiding* wil kerken toerusten in het goed zorgen voor tieners en jongeren die een echtscheiding meemaken. De initiatiefnemers zijn Christie van Dijken en Corien Rietberg. Als kinder- en opvoedcoach en jongerenwerker in de kerk hebben zij veel te maken met jongeren in echtscheidingssituaties. "Wij hebben ons gespecialiseerd in wat echtscheiding met kinderen doet. We merken dat kerken het lastig vinden om deze jongeren vast te houden. Het zorgen voor jongeren in echtscheidingssituaties vraagt kennis van pastorale zorg voor jongeren, wie jongeren zijn en wat een echtscheiding met hen doet. Ons verlangen is kerken op deze gebieden te ondersteunen. Dit doen wij onder meer door op de website gratis artikelen en blogs aan te bieden voor vier doelgroepen, namelijk: jeugdleiders, kerkenraden, pastoraal werkers en ouders." De website www.zorgbijechtscheiding.nl zal in de komende maanden verder gevuld worden. Er worden al programma's aangekondigd om echtscheiding bespreekbaar te maken tijdens een jeugdavond of kring.

"En... dacht je ook aan Gert en mij toen je vreemdging?" (Aline, 15 jaar)

Hoopvol met elkaar onderweg

Diaconale hulp bieden bij gebroken relaties

Ineens is daar het bericht: wij gaan scheiden! Het slaat in als een bom. Je bent onaangenaam verrast, verontwaardigd en misschien ook wel verlegen met de situatie. Mogelijk zag je het al wel aankomen. Wat moet je? Is de relatie nog te repareren? Hoe zou je kunnen helpen als er niets meer te redden is? Wat kan dan jouw rol zijn als werker in de kerk, voor alle betrokkenen?

Deze vragen geven aan dat er een spanningsveld is als je om mensen heen wilt staan die in een scheiding terecht komen. Een spanning die zich laat vangen in twee woorden: *verlegenheid* en *verlangen*. Hoe kun je dan tussen verlegenheid en verlangen datgene laten gebeuren wat hoop geeft, wat perspectief biedt? Ik geloof dat de kerk hierin een belangrijke rol kan spelen. Nu laat ik in dit artikel een deel van die rol buiten beschouwing. Denk aan de rol van bemiddeling, verzoening, herstel en niet onbelangrijk: iemand helpen om Jezus te volgen als hij machteloos in de crisis van zijn relatie staat. Hoewel het niet strikt te scheiden is, zal de insteek voor nu voornamelijk diaconaal zijn. Een paar handreikingen hoe je aan de slag kunt.

Veranderde relaties

Allereerst is het belangrijk om je te realiseren dat een echtscheiding meer dan twee personen treft. Het raakt de kinderen als die er zijn, maar ook vrienden, familie, burens, collega's en ook de huisgroep of andere groepen binnen de kerkelijke gemeente. Een scheiding roept verschillende gevoelens op. Je kunt verbolgen zijn dat je pas wat hoort als het al te laat is. Misschien voelde je je al machteloos omdat je het zag aankomen. Wellicht ben je opgelucht, of juist verdrietig of verslagen. Je ziet bevestiging van gevoelens van wantrouwen die je al had bij een of allebei. Je ervaart ongeloof of het gevoel te moeten kiezen tussen een van beiden. Al die gevoelens maken het complex en beladen. Wat het mogelijk nog ingewikkelder maakt is dat, hoewel het echtpaar gaat scheiden, er een relatie blijft bestaan. Dat geldt zeker als er kinderen in het gezin zijn, maar ook zonder kinderen is dit het geval. De partners stoppen met hun relatie, maar ze blijven aan elkaar verbonden. Door de geschiedenis en de kinderen die ze samen hebben, maar ook door vrienden en familie. Voor iedereen verandert de relatie. Het is belangrijk om daar aandacht voor te hebben en richting al die betrokkenen ook iets te doen.

Gert van den Bos

Een echtscheiding treft meer dan twee personen

"Mijn kleinzoon is gescheiden, daar heb ik veel verdriet van gehad, vooral omdat het contact met zijn kinderen lange tijd heel moeizaam was. Ik bid elke dag voor mijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen, ook voor zijn ex-vrouw. Ik ben ook felicitaties voor hun verjaardagen blijven sturen. Gelukkig is het contact tussen mijn kleinzoon en zijn kinderen weer goed. Mijn achterkleinkinderen zijn zelfs al weer bij mij op bezoek geweest, daar ben ik erg dankbaar voor."
(Joop, 80 jaar)

Hier kan verlegenheid een duidelijke rol spelen. Verlegenheid vanuit het stel en verlegenheid vanuit de omgeving. Voor een stel is het vaak lastig om aan te geven waar en wanneer hulp nodig zou zijn. Het is überhaupt de vraag of je dat in alle kwetsbaarheid wel zou willen. Veroordeling en wat al niet meer liggen op de loer. Verlegenheid kan ook spelen bij de omgeving. Mag je helpen, moet je dan kiezen voor de een of de ander, wat kun je doen?

Maar er is ook verlangen. Want hoewel gebrokenheid ons raakt en soms ook verlamt, verlangen we allemaal naar heelheid. Het roept diepe gedachten wakker als: deze wereld is niet oké en we dragen er verdorie ook zelf aan bij. We verlangen naar een plek waar het wel allemaal goed is. We willen en mogen (of zelfs moeten) nu al bijdragen om iets van dat goede voor elkaar te krijgen.

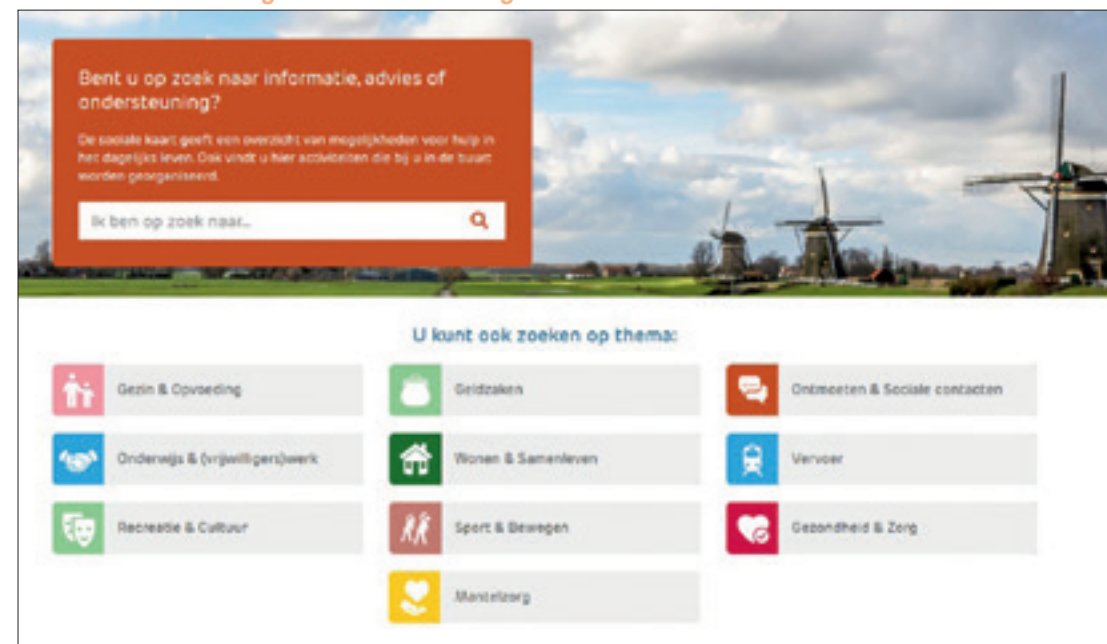
Iedereen in beeld

Om te beginnen is het van belang dat iedereen zich gekend en geliefd weet. Het lijkt een open deur, maar het is o zo belangrijk dat iedereen zijn hart kan luchten. Het stel, de kinderen, maar ook de huisgroep of vriendenkring. De breuk raakt iedereen in meerdere of mindere mate. Neem tijd en ruimte om al die mensen in kaart te brengen. Organiseer voor elk een luisterend oor. Voor de kinderen kan dat een kinderwerker of een door hen gekozen vertrouweling zijn. Voor de volwassenen ben jij dat misschien als diaken, of een andere werker in de kerk, maar dat hoeft niet per se. Voor de huisgroep of kring van vrienden kan dat weer iemand anders zijn. Geef ruimte om het hart te luchten, want wat je voelt en wilt, bepaalt hoe je helpt of hulp ontvangt. En dat voel je vaak haarfijn aan bij elkaar. Het is goed je daarvan bewust te zijn.

Hulpvragen helder

Als je dan in gesprek bent met elkaar, hoeft je het niet alleen te hebben over hoe dit je raakt. Spreek ook met elkaar door hoe men geholpen wil worden en hoe je wilt helpen. Dit verschilt uiteraard per betrokkene. Er kan zowel een hulpvraag als een hulpaanbod zijn. Het gekke van de vraag hoe je iemand kunt helpen, is dat je soms geen idee hebt op welke vlakken hulp kan worden gevraagd of gegeven. Een sociale kaart is dan een handige leidraad. Maatschappelijke organisaties werken vaak met domeinen die aangeven op welk gebied hulp gegeven kan worden. Huisvesting,

Het is o zo belangrijk dat iedereen zijn hart kan luchten

Met een sociale kaart kun je verkennen op welke gebieden hulp nodig is

financiën, geestelijke zorg, juridische zorg, lichamelijke zorg, zorg voor jeugd en gezin (huiselijke relaties), zorg omtrent verslaving, maatschappelijke participatie, werk en inkomen. Een domein dat vaak niet naar voren komt, maar bij de kerk vooropstaat, is zingeving en levensvragen. Met de sociale kaart in de hand kun je verkennen op welke gebieden hulp nodig is. Maar ook waar je die hulp binnen en buiten jouw kerkelijke gemeente kunt zoeken.

Ook binnen de gemeente dus, en zie daar dan ook weer het netwerk dat graag om dit stel heen wil staan. Wie weet heeft iemand een huis of ruimte waar tijdelijk een van beiden kan wonen. Misschien is het handig tijdelijk te koken voor dit gezin of zijn er mensen die als vertrouweling een luisterend oor kunnen bieden. Nu is die hulpvraag vaak niet gelijk helder. Soms moet je even met elkaar onderweg zijn om duidelijk te krijgen wat nodig is. Verken dus regelmatig op welke vlakken er een hulpvraag is of lijkt aan te komen.

Proces bewaken

Als je dan met elkaar onderweg bent (de hulpvraag is helder, iedereen is gezien en gehoord), blijf dan de vinger aan de pols houden. Blijf oog houden voor wat de echtscheiding oproept. Je staat midden in een gebroken situatie waarbij je aan alle kanten onvermogen kunt voelen. Niet in de laatste plaats ook bij jezelf.

Bij de hulp die is ingezet, is het van belang een duidelijke termijn vast te stellen. Niet zozeer om de hulp te beperken of eindig te laten zijn, maar wel om de verwachtingen helder te hebben voor alle betrokkenen. Hiermee voorkom je onbeantwoorde verwachtingen of het gevoel van een gebed zonder einde. Daarnaast geeft een termijn de mogelijkheid te evalueren en op basis daarvan

Spreek met elkaar door hoe je geholpen wilt worden en hoe je wilt helpen

*Je staat
midden in
een gebroken
situatie
waarbij je aan
alle kanten
onvermogen
kunt voelen*

verder te gaan of hulp te stoppen. Dat is goede zorg voor iedere betrokkene.

Diep verlangen

Ik heb geprobeerd een aantal handreikingen te geven hoe je als kerk hoop kunt geven bij een echtscheiding. Misschien overvalt het je hoeveel je zou kunnen of moeten doen bij een scheiding. Weet dan dat elke stap die je kunt zetten er eentje is waarmee je hoopvol onderweg gaat.

Als slot wil ik je meenemen naar Zuid-Afrika. Een kerk in Pretoria begon ooit met een programma voor stellen die in scheiding lagen, onder de naam 'Hoe kun je goed scheiden?'. Je zou het niet verwach-

ten van een kerk, maar het hielp echtparen om op een goede manier uit elkaar te gaan. Ondertussen heeft deze kerk diverse programma's opgezet voor alleengaande ouders, samengestelde gezinnen en startende stellen, allemaal onder de noemer: *Hope Centre*. Ik voel verlegenheid bij de gebrokenheid die we met elkaar meemaken. Maar ik voel nog dieper een verlangen dat de kerk een plek is waar, in die gebrokenheid, hoop klinkt en wordt ervaren. Doe je mee?

**Dat de kerk een
plek is waar, in die
gebrokenheid, hoop
klinkt en wordt
ervaren**

"Mijn beide ouders hadden veel steun aan hun geloof tijdens hun scheiding en zochten hun toevlucht bij God. Tegelijkertijd was er weinig te merken van de vruchten van de Geest naar elkaar toe, en naar buiten toe. Daar heb ik altijd veel moeite mee gehad." (Tamara, 37 jaar)

"Drie van mijn vier kinderen zijn gescheiden; wat heb ik verkeerd gedaan, vraag ik me dan af. Elke keer weer deed dat pijn, ik vind het ook erg voor mijn kleinkinderen. Het bijzondere is wel dat ik met twee ex-schoonzons nog contact heb. Ze bellen afen toe of komen op bezoek, dat waardeer ik zeer." (Geertje, 72 jaar)

Samenvatting

Hoe coördineer je zorg rond kwetsbare situaties waarin je te maken krijgt met echtscheiding?

- Breng in kaart wie de scheiding raakt. Niet dat jij elk gesprek hoeft te voeren, zet liever mensen in die goed passen en aansluiten bij de mensen in het netwerk. Maar houd het overzicht over wie op welke plek hulp geeft en hulp nodig heeft.
- Belangrijk is dat je alle hulpvragen boven tafel krijgt en daar naar blijft vragen.
- Kijk daarbij verder dan de eigen gemeente. Zorg dat je de sociale kaart kent om binnen en buiten de gemeente te kunnen doorverwijzen.
- Als je onderweg bent met elkaar, hou alles goed in de gaten. Zorg dat je het proces overziet en bewaakt.

Gert van den Bos is werkzaam als voorganger bij Assen Zoekt. Het coördineren van zorg is een onderdeel van zijn werk. Maar hij en zijn vrouw Brenda richten zich ook op het versterken van huwelijken en relaties, en het ondersteunen van gebroken relaties. Daarnaast zetten ze hun huis open om anderen te ontmoeten en samen het leven te delen.

Diaconale steun bij een echtscheiding

Grote gebeurtenissen zoals een echtscheiding kunnen leiden tot financiële problemen en schulden. Wees je als diaconie daarvan bewust. Wat kun je doen om te helpen? Hoe maak je eventuele problemen tijdig bespreekbaar? En welke houding is daarbij nodig? In dit artikel vind je hiervoor een aantal handvatten.

Derk Jan Poel

Kun je als diaconie wel helpen in situaties van echtscheiding? Het is goed om te beseffen dat diaconale hulp nooit bedoeld is om als tuchtmaatregel in te zetten. In de kerk doen we niet aan 'eigen schuld, dikke bult'. Juist op de breukvlakken van het leven mogen we vanuit het evangelie werken aan herstel. Denk je eens in dat je eigen kind in een echtscheiding raakt, of een broer of zus. Die laat je toch niet in de kou staan? Je kijkt genuanceerd naar de situatie en naar ieders rol en je probeert te steunen waar je kunt. Zo mogen we er als kerk ook voor elkaar zijn wanneer een huwelijk stukloopt.

Verlies

Realiseer je dat er in situaties van echtscheiding veel wordt verloren. Praktisch verandert er van alles. Als alleenstaande ouder die voor de kinderen zorgt, moet je bijna alles alleen doen. Het combineren van de zorg voor het gezin, het runnen van de huishouding, je werk, het regelen van de financiën en administratie, het onderhouden van allerlei contacten; dat alles kan heel zwaar zijn. Daarnaast is er vaak verlies van een deel van het inkomen. Veel gescheiden ouders en hun kinderen moeten daarom verhuizen. Dat betekent verlies van een veilige en vertrouwde plek, buurt of school.

In de kerk doen we niet aan 'eigen schuld, dikke bult'

"Van de ene op de andere dag moest ik lege flessen wegbrengen om boodschappen te kunnen doen." Eline is er duidelijk over dat ze in een lastig parket kwam na haar echtscheiding. Naast alle pijn en verdriet die deze bracht, moest ze ook leren leven van één salaris. "Met ons gezamenlijke inkomen konden we makkelijk rondkomen. We gingen regelmatig uit eten en deden veel leuke dingen. Rondkomen van mijn salaris alleen is een ander verhaal. En dan heb ik het nog niet eens over de kosten van een advocaat. Ik had soms geen geld om eten te kopen voor mij en mijn kinderen."

Mensen die in het voorgaande jaar zijn gescheiden, hebben vaker moeite om rond te komen

Heb oog voor de financiële situatie

Grote veranderingen in het leven, zoals trouwen, verhuizen, kinderen krijgen en ook een echtscheiding, zijn belangrijke oorzaken van financiële problemen en schulden. Uit onderzoek blijkt dat bijna zestig procent van de mensen met een betalingsachterstand te maken heeft gehad met zo'n *life event*. Het zijn gebeurtenissen die een opeenstapeling van onverwachte kosten of een terugval in het inkomen veroorzaken. Mensen die in het voorgaande jaar zijn gescheiden, hebben vaker moeite om rond te komen, staan vaker rood en ontwikkelen vaker (ernstige) betalingsproblemen. In sommige Vinexwijken eindigt de helft van alle huwelijken in een echtscheiding. Daar doet zich inmiddels een nieuw fenomeen voor: 'bankslapers'. Vaders of moeders die gedwongen thuis blijven wonen, omdat het financieel niet mogelijk is om te scheiden.

Grote veranderingen in het leven zijn belangrijke oorzaken van financiële problemen

Daarom is het goed om als diaconie een vinger aan de pols te houden in situaties van echtscheiding. Spreek binnen de diaconie af dat deze mensen regelmatig bezocht worden. Vraag ook aan de wijkouderling, predikant en diaconaal of pastoraal bezoekers om alert te zijn. Door hun bezoeken kunnen ze diakenen van waardevolle informatie voorzien.

"Je hebt er toch zelf voor gekozen...," zeggen ze dan. Ja, dat klopt. Ik vind het daarom al lastig genoeg om ermee te leven. Dus ik voel me door zo'n opmerking erg in de steek gelaten. Alsof ik het dan ook verder maar zelf moet uitzoeken." (Pieter, 44 jaar)

Creëer overzicht

Met name het ontbreken van een duidelijk overzicht van de financiën in de nieuwe situatie is een belangrijke oorzaak van de problemen. Daardoor kan vrij snel een opeenstapeling van schulden ontstaan, waarbij de incassokosten fors kunnen oplopen. Het is daarom belang-

Het ontbreken van overzicht is een belangrijke oorzaak van financiële problemen

rijk er als diaken te zijn, wanneer dergelijke *life events* zich in jouw gemeente voordoen. Je kunt vanuit de diaconie ook helpen met het inzichtelijk maken van de situatie. Stimuleer het bijhouden van een kasboek en help bij het maken van een begroting. Hoe concreter het beeld van de situatie, hoe beter je kunt bepalen welke hulp nodig is. Maak ook inzichtelijk welke schulden er eventueel zijn. En denk mee in hoe deze op termijn weer kunnen worden afgelost.

Maak financiële problemen bespreekbaar

Wat doe je als je een vermoeden hebt dat er financiële problemen zijn? Hoe ga je daarover het gesprek aan? Het bespreekbaar maken van financiële problemen kan namelijk best ongemakkelijk zijn. Omdat het wel heel belangrijk is, volgen hier enkele tips om het gesprek hierover te starten.

Maak de situatie normaal. We vinden het allemaal fijn als we niet de enige zijn met een bepaald probleem. Als meerdere mensen er last van hebben, is het makkelijker om het erover te hebben.

Veel alleenstaande ouders vinden het niet makkelijk om rond te komen. Hoe is dat voor jou?

Je kunt vanuit de diaconie ook helpen met het inzichtelijk maken van de financiële situatie

“Ik denk weleens dat mensen het moeilijk vinden om te luisteren naar iemand die gescheiden is, omdat het hen confronteert met hun eigen relatie. Hoe goed is die eigenlijk? Waarschijnlijk is het makkelijker om over anderen te praten en te oordelen, dan om het ongemak over je eigen relatie te voelen.” (Michiel, 46 jaar)

Met deze vraag wordt de mogelijke situatie van deze alleenstaande moeder normaal gemaakt. Zij is niet de enige die het lastig vindt. De open vraag nodigt uit om antwoord te geven. Dat is belangrijk, want dan krijg je een beter beeld van wat er speelt. Een vraag als “Kom jij ook moeilijk rond?” levert vaak veel minder informatie op.

Benadruk vertrouwelijkheid. Mensen zijn soms bang dat de informatie aan andere personen wordt doorgegeven. Vaak komt er ook schaamte bij kijken. Als mensen in vertrouwen hun verhaal kunnen doen, is het makkelijker om open te zijn. Benadruk vertrouwelijkheid alleen als je deze vertrouwelijkheid ook kunt garanderen!

Alles wat je mij vertelt, blijft onder ons. Binnen de diaconie wordt elke situatie anoniem besproken. In hoeverre maak jij je weleens zorgen om je financiën?

Geef de reden aan van je vraag. Zomaar beginnen over iemands financiën voelt soms wat vreemd. Geef daarom de reden van de vraag aan.

Gescheiden ouders hebben regelmatig moeite om rond te komen. We merken dat veel mensen het ook best lastig vinden om over deze zorgen te praten. Daarom vragen we er tegenwoordig standaard naar in onze gesprekken. Dus mag ik ook aan jou vragen: in hoeverre heb jij geldzorgen?

Hier combineer je meerdere van bovenstaande tips. In de eerste zin normaliseer je de situatie. De tweede zin geeft de reden van je vraag aan. Je begint er niet zomaar over, veel anderen hebben ermee te maken en beginnen er niet zelf over. Door dit te benadrukken, kun je drempels wegnemen en is het niet vreemd dat je erover begint.

Als je financieel in de knel zit, heb je iemand nodig die oprecht in jou geïnteresseerd is

Vertrouwen winnen

Als je financieel in de knel zit, heb je iemand nodig die oprecht in jou als persoon geïnteresseerd is. Iemand die een luisterend oor biedt en zonder verwijten helpt. Deze tips kunnen je helpen het vertrouwen te winnen.

- **Sta naast de ander.** Als je naast iemand staat, ben je beter in staat om zijn of haar gezichtspunt te begrijpen. Sta dus niet boven de ander als iemand die het beter weet.
- **Oordeel niet over iemands handelen,** ook al ben je het er niet mee eens. Luister met aandacht en met respect.

"Pas woonde ik, in het kader van een pastoraatscursus, een workshop bij over samengestelde gezinnen. Dertig jaar geleden vond mijn echtscheiding plaats en nu brak er opnieuw pijn open over deze periode. Wat had ik het fijn gevonden als ik destijds door iemand bij de hand was genomen die me iets had kunnen uitleggen over de pijn die ik voelde toen er een andere vrouw in het leven van mijn ex kwam en er kinderen geboren werden." (Margreet, 60 jaar)

- **Vul stiltes in een gesprek niet te snel op.** Stiltes kunnen rust creëren en geven de ander de gelegenheid om na te denken alvorens wat te zeggen.
- **Vraag door ter verduidelijking** tot je begrijpt wat de ander bedoelt en tot je weet hoe het echt met hem of haar gaat. Vraag naar gevoel, feiten en acties.
- **Pak niet meteen pen en papier.** Anders lijkt je een soort controleur. Later in het gesprek, of eenmaal weer thuis, kun je altijd nog notities maken.
- **Spreek verwachtingen vooraf uit.** Dit voorkomt teleurstellingen. Geef aan wat jij kunt betekenen en wat je van de ander verwacht. Check of dit overeenkomt met wat de ander van je wil.
- **Benader anderen zoals je zelf benaderd zou willen worden.** Je weet hoe je zelf benaderd zou willen worden. Behandel anderen daarom ook met respect en vertrouwen. En luister eerst naar wat die de ander al heeft geprobeerd om uit de problemen te komen, voordat je met jouw goedbedoelde suggesties komt.

Familie

Een echtscheiding leidt zomaar tot allerlei financiële problemen. Door vanuit de diaconie concrete steun te bieden in deze situaties, kan de gemeente ook bij een echtscheiding aanvoelen als een familie. Zodat de liefde van Christus ook door gescheiden mensen daadwerkelijk ervaren wordt. En zo hoort het ook!

Derk Jan Poel ondersteunt vanuit het Diaconaal Steunpunt kerken in de GKv en NGK op het terrein van diaconaat in kerk en samenleving. Voor dit artikel is gebruikgemaakt van de brochure Yes! Ik ben diaken deel 2. Hierin lees je meer over diaconale thema's als armoede, eenzaamheid, het geven van financiële steun en verschillende vormen van samenwerking. Deze nieuwe uitgave verschijnt voor het einde van dit jaar.

Vernieuwde brochure bidden en bijbellesen

Bijbellesen en bidden, we weten allemaal hoe belangrijk dat is. Het heeft alles te maken met onze afhankelijkheid van God. Maar sta je weleens stil bij het belang ervan voor je werk als diaken? Hoe je als diaken in je persoonlijk leven, bij een diaconaal bezoek of op de diaconievergadering afhankelijk bent van bidden en bijbellesen? De geheel vernieuwde versie van de brochure *Bidden en bijbellesen als diaken* geeft praktische tips voor je persoonlijk leven en je werk als diaken. Zo is je diaconale werk altijd ingebed in gebed. Nu met inlegvel 'Zorgen voor de gemeente tijdens de coronacrisis'. De brochure is te bestellen voor € 5,95 of als pdf te downloaden van de website.

Webinars voor nieuwe diakenen

In de afgelopen periode heeft het Diaconaal Steunpunt een aantal webinars georganiseerd voor nieuwe diakenen. De praktisch ingestoken webinars waren interactief van opzet. De eerste webinar ging over de basisprincipes van diaconaat en jouw rol als diaken. Vervolgens stonden we stil bij de vraag: hoe kunnen we kerk in de buurt zijn in tijden van corona? En de derde ging over omzien naar elkaar – hoe doe je dat? Elke webinar duurde 45 minuten. Terugkijken kan via www.diaconaalsteunpunt.nl/terugkijken.

Een kerk opbouwen met data

Gegevens verzamelen voor een helder gemeentebestuur

Wat kan het gericht verzamelen van data betekenen voor gemeenteopbouw? Ik wil dat laten zien aan de hand van een concrete gemeente. Dit artikel geeft een indruk van de aanleiding voor het onderzoek, de manier waarop de data verzameld worden, wat met die gegevens gedaan wordt en tot slot do's-and-don'ts.

Maaike Harmsen

Beter zicht op de Morgenster

De Morgensterkerk (GKv) in Den Haag is een typische stadskerk van rond de 350 leden. De gemeente heeft een mix van oudere en jongere leden, ze is internationaal van karakter. De afgelopen zeven jaar groeide ze met ongeveer drie procent per jaar. Doordat de kerk de afgelopen jaren een doorstroom kende van ongeveer dertig tot veertig leden per jaar, was het moeilijk om zicht te krijgen op de mate waarin de leden zich thuis voelen; in de kerk, bij God en bij elkaar. Hoe betrokken en actief is iedereen? Allemaal vragen die in iedere kerk kunnen spelen. Vragen die thuis bij de koffie worden gesteld, maar die ook bespreking aan de kerkenraadstafel verdienen.

Hoe betrokken en actief is iedereen?

In de Morgensterkerk hadden we vragen over je thuis voelen in de kerk en bij God, over kringlidmaatschap, actieve betrokkenheid in de vorm van een taak, en onderlinge gastvrijheid. Heel concreet stelden we de volgende vragen.

- Hoe denken de verschillende gemeenteleden over hun plek in de kerk? Voelen zij zich thuis in onze kerk en bij God?
- Welk percentage van de gemeenteleden is lid van een kring? Is dat hoger of lager dan in andere gemeenten die ook bewust leden vragen om lid te worden van een kring, zonder dat verplicht te stellen? En maakt het uit of je lid bent van een kring om je thuis te voelen bij God?
- Hoeveel procent van onze gemeenteleden heeft een taak in de kerk? Zijn dat alleen ouderen of ook jongeren? En maakt het uit of je een taak hebt om je thuis te voelen bij God?
- Welk percentage van de gemeente eet bij andere gemeenteleden thuis? En welk percentage heeft gemeenteleden uitgenodigd?

Aan de hand van de antwoorden op die vragen kunnen we vervolgens allerlei beslissingen nemen. Of we meer mensen moeten stimuleren een taak op zich te nemen in de kerk. Of we de kringen

Aan leden van de Morgensterkerk werd gevraagd of ze zich thuis voelen in de kerk

gaan helpen om te groeien of niet. Voordat we begonnen met het verzamelen van data, vroegen we ons eerst af wat we daarmee wilden doen.

Concrete data verzamelen

Alle vragen die we de leden stelden, waren concreet en zoveel mogelijk handelingsgericht. De vragen waren met ja of nee te beantwoorden. Alleen de vragen *Voelt u zich thuis in de kerk?* en *Voelt u zich thuis bij God?* waren in een schaal gegeven. De vragenlijst was anoniem. In de Google Formsinstellingen voor deze vragenlijst hadden we de mogelijkheid om e-mailadressen te verzamelen van tevoren uitgeschakeld. En ook in de papieren versie voor ouderen was geen mogelijkheid om een naam in te vullen. Dit hebben we vooraf gecommuniceerd aan de gemeente, zodat duidelijk was dat mensen zich vrij konden voelen in de beantwoording. Wel werd gevraagd om een leeftijdsaanduiding.

Naast de vragenlijst verzamelden we gegevens over het aantal leden in de basisadministratie, de hoeveelheid actieve kringen in de kerk, de namen van de kringleiders en hun opgave van het aantal leden en bezoekers per kring in de maand van het onderzoek. Op die manier konden we de respons op de enquête vergelijken met de andere gegevens van de gemeente. De responsgraad was sowieso hoog te noemen. Ruim zestig procent van de leden van twaalf jaar en ouder reageerde. Uitgesplitst naar de verschillende leeftijdsgroepen was de respons een goede doorsnee van de gemeente. En ook belangrijk: het percentage dat lid was van een kring in de uitslag van de enquête was, op een paar procent na, even hoog als het percentage

De vragenlijst was anoniem, zodat mensen zich vrij konden voelen in de beantwoording

De uit de meting via de kringleiders. Daarmee had dit gemeenteonderzoek een actuele en relevante uitslag.

Morgensterkerk in Den Haag is internationaal van karakter

Wij hebben gebruikgemaakt van Google Forms en de daarbij behorende Google Excelsheets voor het houden van deze enquête. Bij Google Forms hoef je namelijk niet in te loggen of een account aan te maken om mee te doen. De (per definitie anonieme) uitkomsten zijn deelbaar en de antwoorden kunnen via software zoals SPSS met elkaar verbonden worden. Gegevens met elkaar kunnen vergelijken maakt de vragenlijst pas echt interessant. Want zo kun je zien of de ene activiteit (bijvoorbeeld lid zijn van een kring) een correlatie heeft met andere activiteiten of ervaringen (zoals het hebben van een taak of je thuis voelen bij God).

Gegevens met elkaar kunnen vergelijken maakt de vragenlijst pas echt interessant

Van klagen naar danken

Welke uitkomsten leverde dat op en welke effecten heeft dat gehad in de gemeente? In de eerste plaats werden negatieve beelden over de gemeente rechtgezet. In de Morgensterkerk werd regelmatig geklaagd dat zo weinig mensen bereid zijn om een taak op zich te nemen of lid van een kring zijn. Maar uit de uitslag van het onderzoek bleek dat bijna zeventig procent van de gemeente, en een nog hoger percentage van de jongeren, een taak heeft binnen de gemeente. En ruim zestig procent bleek lid te zijn van een kring. Een percentage dat hoger is dan bij een naburige stadsgemeente die ook met vrijwillige toetreding tot kringen werkt. Wat ook opvallend was: aan kringen nemen meer bezoekers en zoekers deel dan aan de reguliere kerkdiensten; gemiddeld 26 bezoekers, zowel anderskerkelijken als niet-kerkelijken. Ook het percentage leden dat elkaar thuis rond de maaltijd ontmoet, was hoger dan verwacht. Meer dan de helft van

de gemeente komt zo bij elkaar over de vloer. Daarmee kon naar elkaar gecommuniceerd worden dat er dankbaarheid is voor iedereen die meewerkt aan de gemeente en de samenleving.

Samenhang

Een andere uitkomst was dat het hebben van een taak of een kring samenhangt met het zich thuis voelen in de kerk. Het percentage 'thuisvoelers' is bij alle gemeenteleden hoger als zij lid zijn van een kring of een taak hebben in de kerk. Dit percentage is lager bij jongeren tot twintig jaar, maar zij hebben wel duidelijk vaker een taak in de kerk.

Een opvallende uitkomst was dat het hebben van een taak of een kring geen relatie heeft met het zich thuis voelen bij God. De meeste gemeenteleden – of ze nu kringlid zijn of niet, een taak hebben of niet – voelen zich thuis bij God. Jongeren zijn meer dan gemiddeld lid van een kring en hebben meer dan gemiddeld een taak in de kerk, maar toch voelen zij zich veel minder dan gemiddeld thuis bij God.

Het hebben van een taak of een kring hangt samen met het zich thuis voelen in de kerk

Wat we jammer genoeg niet gevraagd hebben in de enquête is of gemeenteleden dagelijks bidden en/of bijbellezen. De vragen zouden dan kunnen zijn: *Heeft u afgelopen werkdag gebeden?*, *Heeft u afgelopen werkdag een bijbeltekst gelezen?* De vragen zo concreet stellen, met alleen ja of nee als mogelijk antwoord, geeft een realistisch beeld van de gemeente. En we hadden die antwoorden dus weer kunnen vergelijken met de vragen over zich thuis voelen bij God en zich thuis voelen in de kerk.

De vragen concreet stellen geeft een realistisch beeld van de gemeente

Het vervolg

Aan de hand van deze uitkomsten heeft de kerkenraad een aantal nieuwe stappen kunnen zetten. Enkele daarvan noem ik hier.

1. Na drie jaar werd er weer een gemeenteonderzoek gehouden om te kijken of de besluiten en nieuwe handelingen effect hebben gehad. Aan de hand daarvan zijn nieuwe plannen gemaakt rondom kringlidmaatschap.
2. Het jongerenwerk heeft extra aandacht, nu we weten dat we er niet zijn met kringen en taken, om jongeren te helpen God te leren kennen. Daarom is een groep jongeren bijvoorbeeld gesponsord om op zendingsreis te gaan. Een andere groep ging wandelen voor vluchtelingenwerk. Kortom, er is aandacht voor hun ervaringen. En ook is er hernieuwde aandacht voor bijbellezen en bidden in hun kringen.
3. Voor nieuwkomers in de gemeente is er speciaal beleid. Dat betekent onder meer dat er regelmatig nieuwkomerslunches na de kerkdienst gehouden worden. Daarin leren bezoekers en nieuwkomers andere gemeenteleden en kerkenraadsleden kennen. Ook krijgen nieuwkomers een digitale nieuwkomersenquête.

Tijdens nieuwkomerslunches na de kerkdienst kunnen bezoekers en nieuwkomers andere gemeenteleden en kerkenraadsleden leren kennen

.....
In een digitale enquête vragen wij nieuwkomers wat zij nodig hebben in hun geloof

Daarin stellen wij de vraag wat zij nodig hebben in hun geloof. Ook krijgen zij een gavenlijst met meer dan veertig verschillende gaven, van tongentaal tot muziek maken, om daarin aan te kruisen wat zij willen gaan doen of ontwikkelen in de gemeente. Er is bewust voor gekozen om deze *veertiggavenlijst* niet open te stellen voor alle gemeenteleden, nu we weten dat het merendeel van de leden al een taak heeft. De doorstroom is in de gemeente ook te hoog om die gegevens actueel te houden.

4. Kringlidmaatschap is niet verplicht gesteld. Maar nieuwe leden krijgen op de nieuwkomerslunch een voorproefje van kringen. En zij krijgen automatisch een uitnodiging om lid te worden van een kring bij hen in de wijk. Zij zijn vervolgens ook vrij om een kring te kiezen die bij hen past. Soms betekent dat dat een nieuwkomer eerst een bijbelstudiekring kiest in de eigen taal, zoals Farsi, of een Alpha- of Betakring volgt voor hij of zij doorstroomt naar een wijkgebonden kring.

Do's-and-don'ts

Als afsluiting volgt hier nog een aantal tips voor het houden van een (digitaal) gemeenteonderzoek.

- Denk voorafgaand aan het onderzoek na over de communicatie en mogelijke besluitvorming. Als je achteraf niets met de data gaat doen, laat het onderzoek dan zitten. Als je wel iets gaat doen, communiceer dat en kom dat dan ook na.
- Van tevoren moet je weten hoe je de responsgraad en representativiteit kunt meten en wegen. Steek extra energie in een hoge responsgraad zodat de uitkomst relevant is.
- Gebruik heldere en korte zinnen. Laat de lijst op begrijpelijkheid controleren door jongeren, migranten en enkele ouderen. Zorg ervoor dat je ook een geprinte versie van de vragenlijst kunt gebruiken. Het handmatig invoeren in Google Forms kost twee minuten per keer, dus dat is zelfs voor een grote gemeente te overzien.
- Wees concreet in je vragen over handelingen en ervaringen. Vraag geen meningen over geloof, kerk, kerkenraad, dienst of gemeenteleden. Dus niet vragen: *Wat vind je van de kerkdienst?* Maar: *Heb je iets onthouden van de afgelopen kerkdienst?* Niet: *Wat vind je van de gemeente?* Maar: *Voel je je thuis in de gemeente?* Vragen over ervaringen moeten een schaal hebben. Bijvoorbeeld: *Voel je je thuis in de kerk? 1 helemaal niet... 5 beetje wel/ beetje niet.... 10 ik voel me helemaal thuis in de kerk.* Vragen over handelingen moeten helder en kort zijn. Voorbeelden:
 1. Heb je vandaag zelf gebeden?
 2. Heb je de afgelopen zes maanden iemand van de kerk te eten gehad bij je thuis?
 3. Heb je een taak in de kerk? (bijvoorbeeld kringleider, schoonmaken, ambtsdrager, beamerwerk, koffieschenken enzovoort)
- SPSS-software kan helpen om de uitkomsten te combineren. Maar je kunt ook handmatig uitkomsten nalopen en berekeningen maken. Vraag een wiskundige of wiskundedocent(e) hier werk van te maken, grote kans dat die dat heerlijk vindt om te doen.

.....
Wees concreet in je vragen over handelingen en ervaringen

MORGENSTERKERK

Theologe Maaike Harmsen is lid van de Morgensterkerk en van de landelijke regiegroep van GKv en NGK.

Leren in de kerk

Lerenindekerk.nl is een website van het Praktijkcentrum met materiaal voor kerken die leren in de kerk willen ondersteunen. Wij geloven dat iedereen een leven lang mag blijven leren: dus jong én oud! Geloofsleren is niet alleen voor tieners, en na de openbare geloofsbelijdenis ben je niet klaar met leren. Daarom is er een website met een divers aanbod aan materialen:

- programma's voor diverse leeftijdsgroepen;
- cursussen voor verschillende situaties;
- projecten voor de hele gemeente.

De inhoud van deze website is gebaseerd op de Bijbel, met Jezus Christus als middelpunt. Tegelijk gaan de programma's over het dagelijks leven en wordt gewerkt vanuit heden-daagse didactische inzichten. Er zijn verschillende abonnementsvormen op *Lerenindekerk.nl*.

**Graag inkorten
 zodat de foto
 grotere kan**

Belong

Voor tienergroepen is *Belong* ontwikkeld, dat focust op de leefwereld van tieners van twaalf tot zestien jaar. Omdat het materiaal gericht is op geloofsinhoud én groepsvorming is het zowel geschikt voor tienercatechese als voor tienerclubs, of een combinatie van beide. *Belong* bestaat uit modules en losse bijeenkomsten. Dat geeft de jeugdleider de flexibiliteit om aan te sluiten bij de wensen van de groep en bij wat er leeft. Modules waaruit onder meer kan worden gekozen zijn: sport, verlies, pesten, zelfbeeld, twijfel en verschillende kerken. Het aanbod wordt steeds groter. Binnenkort is de module over discriminatie beschikbaar.

Beginnen met God

Steeds meer materiaal wordt aan *Lerenindekerk.nl* toegevoegd. Zo staan er ook openingen op voor vergaderingen. Deze openingen zijn ook online te gebruiken. *Beginnen met God* biedt openingen over allerlei thema's, bijvoorbeeld ook over de adventstijd (Verlangen). Deze openingen kun je gebruiken om samen als team of kerkenraad eerst God te zoeken voor je aan het regelen slaat. Alle openingen zijn gratis te downloaden.

Ambtsgeheim in de kerk

Pleidooi voor een protocol

Hopelijk zijn we er zuinig op: op onze privacy. Op eerbiediging van onze persoonlijke levenssfeer, zoals het in onze Grondwet wordt genoemd. De overheid heeft er regels voor opgesteld, onder meer ter bescherming van personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens. Ook de kerken hebben met die regels te maken. Als het goed is, heeft jouw kerk daarover nagedacht en beschikt jouw gemeente over een privacyverklaring (waarin wordt uitgelegd hoe met de persoonsgegevens van de gemeenteleden wordt omgegaan). Ik pleit ervoor dat kerken ook een geheimhoudingsprotocol opstellen waarin de opvattingen over geheimhouding en de beperking daarvan staan vermeld. Zodat die opvattingen aan de leden van de gemeente bekend zijn.

Niet alleen voor de verwerking van persoonsgegevens heeft de overheid regels opgesteld. Zij bemoeit zich ook met eventuele schending van geheimhoudingsverplichtingen. Zij geeft ook regels voor een eventueel beroep op een geheimhoudingsverplichting tegenover derden en zelfs tegenover de rechter. In dat laatste geval spreken we van verschoningsrecht. Iemand moet ervan opaan kunnen dat zaken die in vertrouwen aan een ambtsdrager of andere werker in de kerk worden verteld ook vertrouwelijk blijven. Maar dit recht is niet absoluut. Er kunnen zwaarwichtige redenen zijn om het hem of haar toevertrouwde met een of meer anderen te delen.

Collectieve verantwoordelijkheid

Er wordt verschillend gedacht over de mate waarin dat mogelijk moet zijn. In ieder geval is het mogelijk in situaties waarin de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de persoon in kwestie of van anderen in het geding is. Maar zou het ook niet mogelijk moeten zijn, wanneer het toevertrouwde geheim voor de betrokken ambtsdrager te zwaar is om te dragen? Of te complex om helemaal alleen te moeten beoordelen wat een passende vorm van pastoraat in de gegeven situatie is? Sommigen zijn van mening dat de ambtsdrager dan altijd kan terugvallen op mede-ambtsdragers. Men is immers geen pastoraal zzp'er, die geheel zelfstandig en op eigen titel werkt. Er is een collectieve verantwoordelijkheid, samen met de andere ambtsdragers, die evenzeer geheimhouders zijn.

Leendert
Verheij

**Iemand moet
 ervan opaan
 kunnen dat zaken
 die in vertrouwen
 worden verteld ook
 vertrouwelijk blijven**

Wat je in
vertrouwen
vertelt
moet ook
vertrouwelijk
blijven

© Priscilla du Preez

Geheimhoudings- plicht is niet absoluut

Anderen menen dat het alleen in zeer uitzonderlijke gevallen geoorloofd is om het toevertrouwde met andere geheimhouders te delen. Zelf vind ik dat het vaker dan bij hoge uitzondering gewenst (en soms moreel verplicht!) kan zijn om het toevertrouwde met een of meer andere geheimhouders te delen. Daarbij zijn factoren van belang als: de ernst van de zaak en de vraag of de zaak zelf ermee gediend is. Het mooiste zou zijn om dit te doen met uitdrukkelijke toestemming van de betrokkene. Daarbij is dan ook overleg mogelijk over de persoon of personen met wie het gedeeld wordt.

Geheimhouding

Daarom pleit ik ervoor dat kerken ook een geheimhoudingsprotocol hebben waarin de opvattingen over geheimhouding en de beperking daarvan staan vermeld. Zodat die opvattingen aan de leden van de gemeente bekend zijn. Zo'n protocol kan de werker in de kerk helpen om de grenzen van geheimhouding bespreekbaar te maken en om niet te snel absolute geheimhouding toe te zeggen. Het kan ook helpen om uitdrukkelijke toestemming van de betrokkene te verkrijgen om het toevertrouwde met een of meer in onderling overleg te kiezen andere geheimhouder(s) te delen.

Zodat de opvattingen
over geheimhouding
en de beperking
daarvan aan de leden
van de gemeente
bekend zijn

Een voorbeeldprotocol kan daarbij behulpzaam zijn. Idealiter zou zo'n voorbeeldprotocol eigenlijk door vertegenwoordigers van zoveel mogelijk kerkgenootschappen gezamenlijk moeten worden opgesteld. Omdat dit wel wat voeten in de aarde zal hebben en zo'n gezamenlijk protocol wellicht lang op zich zal laten wachten, doe ik een voorzet. Kerken kunnen besluiten aan de hand van dit voorbeeld – desgewenst in overleg met een of meer eigen deskundigen – een eigen protocol op te stellen. In het voorbeeldprotocol ga ik ervan uit dat het delen van vertrouwelijke informatie met medegeheimhouders slechts bij hoge uitzondering mogelijk is zonder toestemming van de betrokkene(n). Mijn persoonlijke voorkeur gaat uit naar ruimere mogelijkheden op dit punt. Maar voor die ruimere mogelijkheden is mijns inziens een uitdrukkelijke regeling in de kerkorde of een daaraan verwante regeling gewenst.

Ambtsdragers

Ik gebruik in het protocol het woord 'ambtsdragers', daarbij wordt in eerste instantie natuurlijk gedacht aan predikanten, ouderlingen en diakenen. De laatste decennia zijn ook andere functies in het leven geroepen van mensen die persoonlijke geestelijke zorg en hulp (ook diaconale hulp) verlenen. Denk bijvoorbeeld aan kerkelijk werkers en pastoraal bezoekers. In het kader van dit protocol slaat het begrip ambtsdrager ook op dergelijke functies.

Ambtsdragers
maken duidelijk
dat zij hun ambt
vervullen binnen een
groter verband van
medegeheimhouders

Toelichting

Dit voorbeeldprotocol plaats ik op mijn website (www.verheijleendert.nl) onder *Kerkrecht*, voorzien van een artikelsgewijze toelichting. In de loop van de tijd zal ik er wellicht op grond van vragen of opmerkingen (mail@verheijleendert.nl), dan wel eigen voortschrijdend inzicht wijzigingen in aanbrengen. Bij de totstandkoming van dit artikel heb ik mogen profiteren van de kennis over en ervaring met dit onderwerp in de ggz van Marc Verheij, gz-psycholoog. De voorwaarden onder punt 8 zijn ontleend aan de arts- en psychologenpraktijk (T. Meijers in *Beroepsgeheim en Verschoningsrecht*, SDU Uitgevers 2008).

Voorbeeldprotocol Ambtsgeheim in de kerk

Van ambtsdragers in de kerk mag verwacht worden dat zij informatie die hun in het kader van hun ambt uitdrukkelijk vertrouwelijk ter kennis wordt gebracht, of waarvan zij het vertrouwelijke karakter redelijkerwijs behoren te begrijpen, geheimhouden. Hetzelfde geldt voor kerkelijk werkers, wier functie dat naar haar aard meebrengt. Deze geheimhoudingsplicht is niet absoluut. In sommige gevallen kan een ambtsdrager genoodzaakt of zelfs verplicht zijn om de geheimhouding te doorbreken, bijvoorbeeld wanneer hem/haar een situatie ter ore komt waarin sprake is van ernstig gevaar voor de geestelijke of lichamelijke gezondheid van een of meer mensen. Het kan ook wenselijk zijn dat een ambtsdrager het hem/haar toevertrouwde bespreekt met een andere ambtsdrager of een externe deskundige. Het is van belang dat over en weer zoveel mogelijk duidelijkheid bestaat over wat men op dit punt van elkaar mag verwachten. Daaraan kunnen de volgende regels bijdragen.

1. Ambtsdragers zijn zich voortdurend bewust van hun geheimhoudingsplicht, maar ook van het feit dat die niet absoluut is. Teneinde dit bewustzijn levend te houden wordt minstens eenmaal per jaar in de kerkenraad hierover gesproken, waarbij in ieder geval aandacht wordt besteed aan vragen die zich in de achterliggende periode hebben voorgedaan.
2. Ambtsdragers zeggen niet lichtvaardig absolute geheimhouding toe, ook niet wanneer daar expliciet om gevraagd wordt. Zij geven in zo'n situatie uitleg waarom ze geen absolute geheimhouding kunnen toezeggen.
3. Ambtsdragers maken, wanneer daartoe aanleiding bestaat, duidelijk dat zij hun ambt vervullen binnen een groter verband, namelijk van de kerkenraad, of – wanneer de organisatie van de gemeente dat meebrengt – een daarvan afgeleid kleiner verband, zoals een wijkteam. Dat kan onder omstandigheden meebrengen dat zij een of meer medegeheimhouders vragen om mee te denken over de vraag hoe zij hun ambtelijke taak in de concrete situatie het beste kunnen vervullen.
4. In een situatie als onder 3 bedoeld bespreekt de ambtsdrager, indien enigszins mogelijk, met degene die aanspraak mag maken op vertrouwelijkheid (hierna: betrokkene) zijn/haar wens of voornemen om de toevertrouwde informatie met een of meer medegeheimhouders te delen. Betrokkene kan respectabele redenen hebben om te vragen de vertrouwelijke informatie niet te delen met bepaalde met name genoemde medegeheimhouders (bijvoorbeeld vanwege familieverbanden of gebrek aan vertrouwen wegens eerdere ervaringen). De ambtsdrager zal de aangevoerde redenen zoveel mogelijk respecteren en daarnaar handelen. Hetzelfde geldt voor een wens van de betrokkene om de informatie juist met een of meer met name genoemde medeambtsdragers te delen. Als er dringende redenen zijn om aan de wensen van de betrokkene voorbij te gaan, legt de ambtsdrager daarvan vooraf verantwoording af aan de betrokkene en vraagt hij alsnog toestemming aan de betrokkene.

5. Wanneer overleg als onder 4 bedoeld leidt tot concrete afspraken, worden die bij voorkeur (uiterst beknopt en zonder vermelding van concrete vertrouwelijke aspecten) via e-mail vastgelegd.
6. Bereiken de ambtsdrager en de betrokkene in een overleg als bedoeld onder 4 geen overeenstemming, dan vraagt de ambtsdrager aan betrokkene toestemming om advies te vragen aan ofwel de predikant ofwel de voorzitter van de kerkenraad, ofwel aan beiden. Het streven zou er bij voorkeur op gericht moeten zijn dit advies bindend te laten zijn.
7. Als de hiervoor onder 6 bedoelde toestemming niet wordt verkregen gaat de ambtsdrager na of extern advies kan worden ingewonnen op een zodanige wijze dat de betrokkene anoniem blijft. De vraagstelling en de daarbij verstrekte informatie dienen zodanig te zijn dat de anonimiteit van de betrokkene en van derden op wie de informatie betrekking heeft gewaarborgd blijft.
8. Doorbreking van de geheimhoudingsplicht zonder toestemming van de betrokkene is slechts mogelijk als aan de volgende voorwaarden is voldaan.
 - Alles is in het werk gesteld om de toestemming van de betrokkene te verkrijgen.
 - Het handhaven van de geheimhoudingsplicht levert voor de betrokkene of voor derden ernstige schade op.
 - Door het ambtsgeheim te handhaven verkeert de ambtsdrager in gewetensnood.
 - Alleen door doorbreking van het ambtsgeheim kan het probleem worden aangepakt of worden opgelost.
 - Het moet vrijwel zeker zijn dat door de doorbreking van het ambtsgeheim schade aan de betrokkene of aan derden kan worden beperkt of kan worden voorkomen.
 - Het ambtsgeheim dient zo min mogelijk te worden doorbroken en de betrokkene wordt hierover geïnformeerd, tenzij zwaarwegende belangen van derden zich daartegen verzetten.
9. Voordat tot doorbreking van het ambtsgeheim wordt overgegaan, raadpleegt de ambtsdrager, indien mogelijk, eerst een onafhankelijk deskundige (kerkrechtelijke instantie of deskundige of een advocaat).

.....
**Doorbreking van de
 geheimhoudings-
 plicht zonder
 toestemming van de
 betrokkene is slechts
 mogelijk als aan
 de voorwaarden is
 voldaan**

Leendert Verheij is oud-president van het Gerechtshof Den Haag en voorzitter van de Commissie Kerkrecht en Beroepszaken van de NGK.

Veroverd

Er is een zeker spanningsveld
Een onbesproken weten
Een ingehouden ademtocht
Een tegendraads vergeten

Gevoel, gevangen, ingeblikt
Seconden zijn als jaren
Geweten dat weer wakker schrikt
Een hart dat wil bewaren

Ik heb de Stilte opgezocht
Geluisterd en ontvangen
Bekeken hoe ik verder mocht
Een afgestaan verlangen

Nu zijn er muren van muziek
Uw stem ruist door de bomen
Van onderhuidsheid word je ziek
Ik heb U ingenomen

De flarden van herinnering
Verwaaien, ik blijf staren...
Nu ben ik uw verovering
Ik kan het niet verklaren

Anne Lies Mossel-de Kievit